

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse Instituut
Õiguse ajaloo õppetool

Triin Tammkõrv

EESTI NAISADVOKAADID ESIMESE ISESEISVUSPERIOODI AJAL

Bakalaureusetöö

Juhendaja
Dots Merike Ristikivi

Tartu
2013

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Naiste liitumine advokatuuriga.....	6
1.1 Ajalooline taust	6
1.2 Esimesed naisadvokaadid välisriikides 19. - 20. sajandil.....	7
2. Advokatuuri naisliikmed Eestis 1918-1940	13
2.1 Advokatuuri kujunemine Eesti Vabariigis 1917-1940.....	13
2.2 Naiste haridusvõimalused ja liitumine advokatuuriga	17
3. Esimesed naisadvokaadid Eestis.....	23
3.1 Hilda Reimann	23
3.2 Marta Kurfeldt.....	27
3.3 Helmi Kaber.....	29
3.4 Olinde Ilus	30
Kokkuvõte	33
Women lawyers in Estonia during the first period of independence.....	35
Allikad ja kirjandus.....	37
Lisa 1. Naisadvokaadid välisriikides 19. – 20. sajandil.....	40
Lisa 2. Nais-vandeadvokaadiabid Eestis 1924 – 1930.....	41
Lisa 3. Naisadvokaadid Eestis 1930 - 1940	43
Lisa 4. EANÜ koosviibimine	44
Lisa 5. Tapa linna volikogu 1935. aastal.....	45
Lisa 6. Tunnistus.....	46

Sissejuhatus

Ajaloolastest naisuurimuse rajajad on esitanud küsimuse, kas naised on ajaloo tegijad või ajaloo ohvrid, kes ajaloos vaikselt kaasa voolavad, kaasa mängivad, halvimal juhul jalgu jäädes, paistes silma siis, kui nad on kuulsate meeste kõrval kõndijad, või rabavalt erandlikud heas või halvas mõttes. Kui terane gümnaasiumiõpilane peaks oma ajalooõpetajalt küsima, kuhu on jäänud eesti ajaloos eesti naised, on võimalik, et talle vastatakse Koidula-Härma-Haava-Tamme loetlemisega ja taluperenaise arhetüübiga.¹

Kuhu jäävad aga arstid, juristid, poliitikud, aktiivsed naisõiguslased? Kes olid need esimesed naised, kes võitlesid naiste haridusvõimaluste, täisväärtuslike kodanikuõiguste eest, rääkisid kaasa perekonnaõiguslikel teemadel? Kes olid esimesed "pioneerid", kes julgesid maskuliinsetesse ametitesse tasakaalu luua ning tugevdada naiste positsiooni ja vastutust ühiskondlikus elus?

Antud küsimused on saanud uurimuse lähtepunktiks ja inspireerivad otsima nende Eesti naiste lugu, kes omandasid kõrgema hariduse õigusteaduses ja astusid advokatuuri. Mis on see põhjus, miks need naised võrreldes kultuuritegelastega vähem kajastamist on leidnud? Seisneb see huvi puuduses või materjali nappuses? Suures osas piirduvad allikad sünni- ja surmadaatumitega, andmetega elukoha kohta ja põgusa pilguheiduga hariduskäigule. Võimalus tutvuda karjääri spetsiifikaga, avaldatud töödega, osalusega õigusloome protsessis, jääb kesiseks.

Pisut on küll uuritud naisüliõpilasi, eelkõige läbi seltsi tegevuse.² Põhjalikumalt pühendas end eesti naise uurimisele Helmi Mäelo.³ Tema teos⁴ "Eesti naine läbi aegade", vaatleb naise osa ühiskondlikus ja rahvuslikus arengus. Puudutamata on kirjanduse ja kunstide alal tegutsenud naised, lühidalt on iseloomustatud ligi sadat avalikus elus nähtavale tõusnud teovõimelist ja tegusat naist sealhulgas ka naisjuriste.⁵

¹ T. Kirss. Ettekanne ENÜS konverentsil "Esiemaga silmitsi". Arvutivõrgus:

http://kultuur.elu.ee/ke478_esiema.htm (04.04.2013)

² Näiteks R. Hinrikuse ja T. A. Kirsi poolt koostatud põhjalik teatmik "Eesti Naisüliõpilaste Selts: vaateid ajalukku".

³ Helmi Mäelo (13.04.1898-17.07.1978) oli eesti kirjanik ja ühiskonnategelane. (Eesti biograafiline andmebaas ISIK).

⁴ H. Mäelo. Eesti naine läbi aegade. Varrak, 1999.

⁵ T. Kirss, "Esiemaga silmitsi".

Lehekülje naisõigusteadlastele on eraldanud ka Lauri Vahtre⁶ oma raamatus "Eesti advokatuuri ajalugu 1919-1944", kuid seegi piirdub vaid esimeste naisliikmete nimetamise ja mõne arvandmega.⁷

Vähest statistikat pakub Karjahärmi ja Sirki Eesti haritlaskonna kujunemislugu käsitlev teos.⁸

Seega on tähelepanuta jäänud Eesti naisjuristide ametipositsioonile tõusmise sisuline pool. Kas ja millist võitlust see tähendas? Samuti puuduvad põhjalikumad uurimused esimestest naisadvokaatidest, kes nad olid, kus töötasid, millele spetsialiseerusid?

Käesolev bakalaureusetöö püüab esmakordselt neile küsimustele vastuse leida ja uurib naisadvokaate Eestis esimese iseseisvusperioodi ajal, sealjuures nende advokatuuriga liitumise dünaamikat, osakaalu advokatuuris ja piirkondlikku kuuluvust.

Töö on jagatud kolmeks suureks peatükiks. Esimene peatükk vaatleb ajaloolisi ja õiguslikke tegureid, mis mõjutasid naiste jõudmist juriidilise karjääri juurde. Selle esimene alapeatükk vaatab tagasi 18.-19. sajandi ühiskonnakorraldusele ja esimestele ideedele naisest kui täieõiguslikust kodanikust. Teises alapeatükis on võrreldud Euroopa riikide esimesi naisadvokaate, tuues välja aspekte, mis mängisid rolli advokatuuri astumisel ja kohtuprotsessis osalemisel.

Teine peatükk keskendub Eestile. Alapeatükk 2.1 kirjeldab lühidalt advokatuuri kui institutsiooni kujunemislugu Eesti Vabariigis, 2.2 alustab ülevaatega naiste haridusvõimalustest ja päädib advokatuuri esimeste naisliikmete tutvustamisega. Lisades on kronoloogiliselt esitatud nii maailma kui Eesti esimesed naisadvokaadid, aastarv, mil omandasid õigusteaduse diplomi ja astusid advokatuuri.

Kolmas peatükk jaguneb neljaks alapeatükiks ja esitleb vastavalt nelja Eesti naisadvokaati, Hilda Reimann, Marta Kurfeldt, Helmi Kaber ja Olinde Ilus, kes esimeste naiste seas advokaadiks vannutati. Kirjeldatud on nende haridusteed, karjääri advokatuuris, seltsitegevust ja kõiki ühendavat tööd perekonnaseaduse väljatöötamisprotsessis. Naisjuristide näitel on toodud ka advokaadiks saamise eeldused ja tingimused Eesti Vabariigis.

Uurimuse esimene osa toetub põhiliselt U. Schultzi, G. Shaw poolt koostatud ammendavale teosele: "Women in the World's Legal Professions" ja J. Albisetti võrdlevale artiklile Euroopa naisjuristide kohta: "Portia ante Portas: Women and the legal Profession in Europe, ca. 1870-1925".

⁶ Lauri Vahtre (sünd. 22.03.1960) on Eesti poliitik, ajaloolane ja kirjanik. (Avaliku Elu aastaraamat 2000).

⁷ L. Vahtre. Eesti Advokatuuri Ajalugu 1919-1994. Tallinn: Ilo, 2005, lk. 56-57.

⁸ T. Karjahärm, V. Sirk. Vaim ja võim: Eesti haritlaskond 1917-1940. Tallinn: Argo, 2001.

Eestit käsitlev osa põhineb suuresti juba eelpool mainitud Lauri Vahtre raamatul ning Eesti Vabariigi Vannutatud Advokaatide Nõukogu aasta aruannetel. Töö autor töötas läbi 1927-1939. aasta aruanded ning otsis seal esitatud vandeadvokaatide ja nende abide nimekirjadest välja kõik naisliikmed vastaval perioodil, pöörates suuremat tähelepanu naisadvokaatidele.

Töö viimases peatükis on valdavalt kasutatud Rahvusarhiivi Riigiarhiivis ja Tartus asuvas Ajalooarhiivis olemasolevaid säilikuid töös kajastatavate naisjuristide kohta. Vastavad allikad aga ei ole kõik täismahus säilinud, hõlmavad vaid väga kindlat eluetappi või nõuavad juurdepääsu luba. Seetõttu on autor tervikpildi loomiseks kogunud infot ka L. Lindströmi jt. poolt koostatud „Album Academicum Universitatis Tartuensis 1918-1944“ kolmest köitest ja perioodikaväljaannetest. Samuti on kasutatud Tiiu Ilusa erakogus olevaid materjale.

Töö lõppu on lisatud tabelid välisriikide ja Eesti esimeste naisjuristide kohta (Lisad 1-3) ning antud teemat illustreeriv pildimaterjal (Lisad 4-6).

1. Naiste liitumine advokatuuriga

1.1 Ajalooline taust

Oma raamatus "Naiste õiguste kaitseks" ("*A Vindication of The Rights of Woman*"), ei näe Mary Wollstonecraft⁹ naisi mitte kangelannade ega ka "elajatena", vaid peab neid mõistlikeks olenditeks, kes omandades maskuliinse hariduse, saavutavad julguse ja otsustavuse.¹⁰

Kõnealune mõte, olles oma ajast ees, tekitas ühiskonnas kindlasti furoori ja vastakaid arvamusi, kuid usutavasti inspireeris paljusid naisi, kes ihkasid eneseteostusvõimalusi väljaspool kodu, võimalust kaasa lüüa ühiskondlikes küsimustes, suuremaid õigusi ja tuua tasakaalu patriarhaalsesse süsteemi.

18. sajandi lõpus toimunud Prantsuse revolutsioon küll kukutas seni kehtinud feodaalkorra ja tutvustas ideed uuest modernsest kodanikuühiskonnast, kuid tegi selle kättesaadavaks ainult meessugupoolele. Naised olid süstemaatiliselt ilma jäetud olulistest kodanikuõigustest ning juriidiliselt allutatud oma isadele või abikaasadele. Neil puudus ligipääs kõrgema hariduse ja elukutsete juurde, põhjendusega, et see ei sobi naiste loomusega, kes omavad silmapaistvat võtmerolli koduses elus.¹¹

Kuigi revolutsioon ise ei olnud edukaks mudeliks naiste emantsipatsioonile, pärandas ta 19. sajandile põhimõtted, mis mõjutasid feminismi esilekerkimist rohkem, kui mistahes poliitilised filosoofiad sel ajal. Revolutsiooni ideoloogia mõtiskles indiviidi kohast ühiskonnas, ülistas religiooni staatust, võimsaid teooriaid võõrandamatutest inimõigustest ja inimeste suveräänsusest. Just sellistest õpetustest kujuneski nüüdisaegse demokraatia interpretatsioon, aga ka konflikt üksikisiku õiguste ja kollektiivse tahte vahel. Seega on põhjendatult peetud 19. sajandi naisliikumist individualismi manifestiks, liberaalsete ideede kehastuseks, vastupidiselt hilisematele sotsialistlikele naisliikumistele, mis keskendusid kollektivismile. Lähtepunkt oli neil aga üks - kõigi kodanike võrdsus seaduse ees ning õigus vabale eneseteostusele tingimusel, et teiste huvivid seeläbi ei kahjustata.¹²

Varajase naisliikumise proovikiviks, 19. sajandi teisel poolel, saigi võitlus naiste selliste

⁹ Mary Wollstonecraft (1759-1797) oli inglise kirjanik ja üks esimesi feministe. Tema tuntuim teos "Naiste õiguste kaitseks" ("*A Vindication of The Rights of Woman*") propageerib naiste kaasamist kodanikkonda, andes neile meestega võrdsed võimalused.

¹⁰ M. Wollstonecraft. *A Vindication of The Rights of Woman: with Strictures on Political and Moral Subjects*. Boston: Peter Edes, 1792.

¹¹ U. Schultz, G. Shaw. (Eds). *Women in the World's Legal Professions*. Oregon: Hart Publishing, 2002. Introduction, xxxii.

¹² L. H. Edmondson. *Feminism in Russia 1900-1917*. California: Stanford University Press, 1984, pp 2-3.

õiguste eest, mis sillutasid teed võimalusele valida juriidiline karjäär. Seda toetas suuresti samasse ajajärku jääv üldine professionaalse elukutse, kui fenomeni, progress. Sotsiaalne staatus oli kaotamas mõjuvõimu, ligipääsu kutsealadele riigiasutustes tagas hoopiski ratsionaalne erialase ettevalmistuse süsteem. Enamikes Lääne-Euroopa riikides anti naistele valimis- ja kodanikuõigused vahetult enne või pärast I maailmasõda. See kõrvaldas lõpuks ometi igasugused ettekäanded, mis jätsid naised välja juriidilistelt ametikohtadelt, olles täielikult kooskõlas riigi poolt kehtestatud seadustega. Egalitaarsed vaated muutusid vastuvõetavamaks ning naised hakati väärtustama kui uue ühiskondliku korra hinnalist ressursi. Sellised moraalsed kaalutlused aga, mis viitasid asjaolule, et naistele peaks tagama meestega võrdsed õigused, ei omanud tol ajal väga laialdast kõlapinda.

Üldisel põhimõttel täielikust võrdõiguslikkusest läks palju rohkem aega, et leida tee Euroopa põhiseadustesse. Alles II maailmasõda ja selle järelmõjud konsolideerisid naiste integreerumise ühiskonda ning kutsealadele.¹³

Eesti jaoks mängisid arvatavasti suuremat rolli I maailmasõja aegsed ning revolutsiooni järgsed sündmused Venemaal. Veebruarirevolutsioon 1917. aastal tähendas peaaegu ühetähenduslikult vabadust ja seda ka naistele. Seega võib tõdeda, et Eesti naiste võitlus poliitiliste õiguste eest on olnud rahumeelne või koguni tagasihoidlik, olles tihedalt seotud Eesti üldise poliitilise situatsiooni kujunemisega, mis omakorda sõltus Venemaa arengutest.¹⁴

Kulus poolteist sajandit, et ühiskond tervikuna aktsepteeriks Mary Wollstonecraft`i ideed ratsionaalsest iseseisvast naisest, kes omab võrdseid haridus- ja karjäärivõimalusi vastassugupoolega. Ometi pole sugudevahelised lõhed kuhugi kadunud ja võrdõiguslikkuse teema on aktuaalne ka tänapäeval. Kuigi seaduse ees on kõik võrdsed, leidub hulgaliselt inimesi, kes ei suuda lahti öelda traditsioonilistest soostereotüüpidest ning võitlus võrdsete võimaluste eest teatud ametipositsioonidel kestab siiani.

1.2 Esimesed naisadvokaadid välisriikides 19. - 20. sajandil

Euroopa naiste sisenemist õigusvaldkonda ja asumist juriidilistele ametikohtadele on üllatavalt vähe uuritud. Mitmed vanemad uuringud naiste haridus- ja tööalaste saavutuste kohta Euroopas annavad küll kasulikku informatsiooni mitmete nn esimeste kohta, kuid ei paku tõsiseltvõetavat võrdlevat analüüsi. Hiljutised uuringud on kõrvale jätnud juriidilise

¹³ U. Schultz, G. Shaw, xxxii.

¹⁴ T. Hallik. Eesti naine poliitikas enne iseseisvusaega: hääleõigus ja poliitika. Eesti naine sillakohtust võrdõiguslikkuseni. Korp! Filiae Patriae artiklite kogumik. Tartu, 2001, lk. 23-24.

karjääri, samuti on õigusajaloolased vähe tähelepanu pööranud soolise võrdõiguslikkuse küsimusele.¹⁵

Kahtlemata oli naiste võitlus väärilise karjääri ja õiguste eest raske ning vastuoluline, tee soovitud ametikohani konarlik ja käänuline. Vastassugupoole vaenulik ja naeruväärstav suhtumine oli asjaolu, millega edasipürgiv ja kõrgelt haritud naine 19. sajandil silmitsi pidi seisma.

Clara Brett Martin, Ontario esimene naissoost vandeadvokaat, kes vaid 23-aastasena 1897. aastal advokatuuri vastu võeti, on öelnud: "Kui ma ei oleks rajanud teed advokatuuri oma sookaaslastele, oleksin vastavatest jõupingutustest juba ammu loobunud."¹⁶

Naiste saamine advokatuuri liikmeks on riigiti erinev. Selleks on mitmeid põhjusi. Esimesena saab välja tuua demograafilised näitajad. Rahvastiku juurdekav 19. sajandil oli suur ja naiste osakaal populatsioonis kasvas. Kõigile aga ei jagunud kindlustatud abikaasat ega materiaalseid tagatisi. Hakkama tuli saada iseseisvalt, mis tõukaski naisi otsima enese harimise võimalusi ja teed maineka karjäärini. Seos oli pöördvõrdeline. Elanikkonna kasvades suurenes ka riigi nõudlus kõrgelt haritud spetsialistide järele. Seadusandlus, mis seni oli soosinud vaid meessugupoolt, muutus vabamaks ning Euroopa suurülikoolid avasid oma ukсед ka naistele. Kas ja kui suurt mõju antud tegurid avaldasid, selgub erinevate riikide võrdluses, mis on esitatud kronoloogilises järjekorras.

Andmed esimeste naisadvokaatide kohta pärinevad Põhja-Ameerikast, kui Arabella Mansfield 1869. aastal Iowa osariigi advokatuuri vastu võeti ja Ada Kepley 1870. aastal esimese naisena omandas ülikooli diplomi õigusteaduses. Paar kuud pärast Mansfieldi sooritas edukalt advokatuuri eksami Myra Bradwell, kuid Illinoisi kohus keeldus andmast talle tegevusluba tuues põhjuseks soolise kuuluvuse.¹⁷

Õiguslik põhjendus sellele võib seisneda mitmes aspektis. Esiteks kõnelesid vastavad õigusnormid küll isiku - või kodanikuõigustest, kuid kasutasid selleks meessoost asesõna *he*. Teiseks tõlgendas kohus normi kui seadusandja sõnaselget tahet välistada naisi advokatuuris. Ilmselt seisis sellise jäiga seaduse interpretatsiooni taga hoopis püüdlus varjata teisi *common law* puudujääke. Näiteks ei tohtinud abielus naised astuda lepingulistesse suhetesse kolmandate isikutega ilma abikaasa nõusolekuta.¹⁸

¹⁵ J.C. Albisetti. Portia ante Portas: Women and the legal Profession in Europe, ca. 1870-1925. Journal of Social History 2000/33 No 4, p. 825.

¹⁶ J.C. Albisetti, p. 828.

¹⁷ D.K. Weisberg. Barred from the Bar: Women and the legal Education in the United States 1870-1890. Journal of Legal Education, 1977, Vol. 28, p. 485.

¹⁸ D.K. Weisberg, pp. 488-489.

Lisaks heideti naistele ette liigset emotsionaalsust, loogilise mõtlemise puudumist, lobisemishimu ning rollikonflikti koduse elu ja juriidilise karjääri vahel.¹⁹

19. sajandi lõpul hakkasid ka Euroopa naised otsima võimalusi advokatuuri astumiseks, esimesena Lõuna-Euroopas. Takistused, millele kontinentaalõiguse naised vastu pidid astuma ei erinenud oluliselt *common law* riikidest.

Itaalia esimeseks naisadvokaadiks sai Lidia Poët, kes omandas teaduskraadi 1881. aastal Torino ülikoolis pärast 1876. aasta statuudi vastuvõtmist Itaalias, mis kinnitas naiste õigust ülikooli sisse astumiseks. Mõningate allikate kohaselt eelnes Lidiale Maria Maddalena Canedi, kes lõpetas Bologna ülikooli aastal 1870, kuid ta ei praktiseerinud kunagi.

Järgmise kahe aasta jooksul täitis Poët kõik nõudmised advokatuuri sissepääsuks. 1883 võeti Poët 8-4 poolthääletage vastu Torino Advokaatide Ordu nõukokku. Alles pärast seda, kui tema nimi oli kantud advokatuuri nimekirja, algas poleemika millesse sekkus ka peaprokurör.

Nõukogu otsus lükati ümber apellatsioonikohtus, kassatsioonikohus jättis selle hiljem jõusse. Küsimus oli kohtusüsteemis, vastavat õigusakti ei olnud veel kasutusele võetud. Lidia töötas oma venna õigusbüroos, kuid võimalus kohtus esineda puudus.

Itaalias tagas naistele vastuvõtu advokatuuri 1919. aastal jõustunud seadus, kuigi 1929. aastaks oli kvalifitseerunud advokaadiks kõigest viisteist naist.²⁰

Belgias pidid õigusteaduse lõpetanud tudengid andma enne katseaja või praktika alustamist advokaadi vande. Esimese naisena õigusteaduse kraadi omandanud Marie Popelin seda aga teha ei saanud. Kassatsioonikohus leidis, et küsimus naisadvokaatidest on seadusandja seisukohalt oluline, kuid korduval arutamisel ei peetud seda kiireloomuliseks ning lükati tagasi. Nagu Itaalias, nii ka Belgias saabus lahendus pärast I maailmasõda. 1920-ndate lõpuks töötas advokaadina umbes paar tosinat naist.²¹

Prantsusmaal lubati naisi esmakordselt õigusteaduskonna loenguid kuulama 1870-ndatel. Regulaarse õppetööga tehti algust 1880-ndate keskel, kuid enne prantsuse naisi omandasid kraadi hoopis mitmed välismaalased. Esimese prantslannana kaitses doktorikraadi 1892. aastal Jeanne Chauvin, kes avaldas ka väitekirja naistele avatud ametite kohta. Chauvin ei esitanud koheselt avaldust astumaks advokatuuri, vaid asus hoopiski õigusteadust õpetama tüdrukute lütseumites Pariisis. Kui ta 1897. aastal siiski taotluse esitas, tabas teda sama saatus, mis kolleegile Itaalias ja Belgias, erinevusega, et Jeanne Chauvin ei kaevanud otsust edasi. Valitsuse toetusel kiitis Senat 1900. aasta novembris heaks seaduse, mis lubas naistel juristina töötada. Seadus võeti vastu hoolimata tõsisest ülerahvastusest juristi ametikohal, mis oli

¹⁹ D.K. Weisberg, pp. 490-492.

²⁰ J.C. Albisetti, p. 829.

²¹ J.C. Albisetti, pp. 829-830.

kasvanud kaks korda kiiremini kui arsti elukutse Vabariigi asutamisest peale.²²

Ei teaduskraad ega väljaõpe polnud oluline, et esineda Zürichi kantoni kohtus, mis koos teiste šveitsi liidumaa kohtutega oli ära kaotanud "juristide monopoli". Ainukeseks tingimuseks kohtusse pääsemiseks oli "aktiivsete kodaniku" õiguste olemasolu, staatus, mis oli avatud ainult meestele. Küsimus advokatuuri avamisest naistele sai osaks 1898. aasta referendumist, mis hõlmas ka haridusalaste nõuete taaskehtestamise advokaatidele ning hinnakirja loomise.²³ Suurbritannias oli juriidiline haridus jagatud kaheks: advokaadid ja juristid ning üks elukutse välistas teise, mõlemaks samal ajal ei olnud võimalik saada. Esimene avaldus naise poolt saamaks juristiksi esitati 1876. aastal. See lükati küll tagasi ja edasisi meetmeid kasutusele ei võetud. Kuigi näib, et vähemalt mõned naised tegutsesid assistentidena advokaatide juures 19. sajandi lõpus, läks veel kolmkümmend aastat kui esitati järgmine väljakutse meeste monopolile õigusteaduses. Seaduse eelnõu, mis võimaldaks naistel saada advokaatideks, tutvustati parlamendis 1912. aastal, kuid see ei saanud mingit toetust. Korduvad katsed eelnõud läbisuruda ei kandnud vilja. Edu saabus 1919. aastal soolise diskrimineerimise eemaldamise seadusega, mis deklareeris, et naised on tõesti isikud ja nad võiksid töötada riigiametis.²⁴

Üks esimesi saksa naisadvokaate ja üldse advokaadikutse tulihingeline toetaja on märkinud, et peab teed naisjuristide võrdõiguslikkuse suunas kannatusterajaks - ühtki teist elukutset ei ole tulnud naistel vallutada sellise hinnaga. Saksamaal, nagu ka mitmes teises riigis, lubati naistel astuda ülikoolide õigusteaduskonda 20. sajandi alguses, täpsemalt 1900 ja 1909. aasta vahel. Ometigi, erinevalt nende meeskolleegidest, ei tohtinud nad end nimetada *Referendar*'deks, see tähendab kandidaatideks, kes kohustuvad läbima praktilise õiguslase koolituse, mida nõuti kõigilt, kes soovisid olla täielikult kvalifitseeritud juristid. Alles pärast I maailmasõda ja saksa monarhia kaotamist võeti naised vastu õiguslase ettevalmistuse teise faasi, kui Weimari Vabariigi 1919. aasta konstitutsiooniga tagati naistele võrdsed õigused meestega.²⁵

Kõik, mis puutus juristi elukutsesse Tsaari-Venemaal, erines oluliselt Lääne-Euroopast. Seda kuni 1864. aasta kohtureformini. Keiserlik määrus lõi uue kategooria vannutatud advokaate, kes pidid omama kõrgharidust ja läbima viie aastase praktika juristina. 1874. aastal võeti vastu uus määrus, mis lõi vähem prestiižse klassi eraadvokaate. Kuigi reformiaegsed määrused jätsid naised välja kõikidelt avaliku teenistuse ametipositsioonidelt, välja arvatud ämmaemand, arsti assistent, alghariduse õpetaja, ei takistanud ükski määrus selgesõnaliselt

²² J.C. Albisetti, pp. 830-831.

²³ J.C. Albisetti, pp. 831-832.

²⁴ U. Shultz, G. Shaw, p. 141.

²⁵ U. Shultz, G. Shaw, pp. 272-273.

naiste asumist juriidilistele ametikohtadele. Enne reformi oli naistel õigus üles astuda kohalikes kohtutes ja pärast 1874. aastat registreerisid mõned end eraadvokaatideks. Ajal, mil ülikoolid Venemaal olid naistele suletud, omandasid siiski edukamad teaduskraadi mujal. Näiteks Anna Jevreinova, kes lõpetas Leipzigi ülikooli 1873. aastal, kuid praktiseerimisvõimalus kodumaal siiski puudus.²⁶

Vaatamata valitsuse vankumatule vastuseisule naiste professionaalse kvalifikatsiooni ära kasutamise suhtes, avati 1906. aastal lõpuks ometi kõrgemad kursused õigusteaduses ka naistele. See tõi endaga kaasa ka nõude, et naised võetaks vastu advokatuuri. 1908. aastaks oli väike arv naisi vastu võetud vandeadvokaatide abidena, kuid kohus tühistas nende kohalemääramise. Järgneval aastal palgati naisi kaitsjateks kriminaalajades, taandamine toimus aga silmapilkselt, mis takistas nende jätkamist ametikohal. Kuna naiste õigus töötada juristina, ei toonud kohtus edu, võttis küsimuse üle riigiduum. 1909. aasta novembris tutvustati vastavat seaduseelnõud, mis omas tugevat toetust ka Riiginõukogus, kuid see ei osutunud piisavalt veenvaks.²⁷ Uuesti jõudis eelnõu duumasse 1913. aastal. Pärast pikka menetlemisega viivitamist lükati see jälle tagasi. Seaduse võttis lõpuks vastu Venemaa Ajutine Valitsus eesotsas Aleksandr Kerenskiga 1917. aasta juunis.²⁸

Skandinaavia riigid olid esimeste seas, kes võimaldasid naistele vastuvõtu advokatuuri.

Norras oli esimeseks Marie Katrine Doll, 1890. aastal. Rootsi avas juriidilise kõrghariduse naistele 1895. aastal. Elsa Eschelsson omandas doktorikraadi Uppsala ülikoolis 1898. aastal.²⁹ Eesti põhjanaabrite, soomlaste esimene naine, kes omandas õigusteaduste diplomi, oli Agnes Lundell, 1906. aastal. Agnes alustas oma karjääri Senati divisjonis sekretärina. Üks probleemidest, millega ta pidi silmitsi seisma, oli ametialane riietus. Pärast pikki vaidlusi otsustati, et Lundell kannab spetsiaalselt talle disainitud siidist talaari. Järjekordne poleemika tekkis, kui Lundell soovis asutada omanimelist õigusbürood. Lundell ei tohtinud firmanimes kasutada oma naisele kohast eesnime, vaid pidi selle asendama initsiaaliga A. Hoolimata sellest, et Lundell pidi varjama oma soolist kuuluvust, tegi ta siiski eduka karjääri esimese naisadvokaadina Soomes.³⁰

Nagu eelnevast lähtub, seisid paljud "esimesed" silmitsi kooskõlastamata ja lünkliku seadusandlusega. Arenev ühiskond tunnistas kasvavat vajadust oma ala professionaalide järgi ja avas võimalused naistele kõrgema juriidilise hariduse omandamiseks, kuid võimalus

²⁶ J. C. Albisetti, p. 834.

²⁷ L. H. Edmondson, p. 147.

²⁸ J. C. Albisetti, p. 834.

²⁹ J. C. Albisetti, p. 837.

³⁰ U. Shultz, G. Shaw, p. 389.

praktiseerida jäi kesiseks.

Kõrgema kraadi omandanud naised seisid silmitsi oma esimese ja võiks öelda, et tähtsaima protsessiga, mille võidukas tulemus tähendas läbimurret kõigi sookaaslaste jaoks. Samuti andis see märkimisväärse tõuke riigi ja seadusandluse arengule, et tagada liberaalne ja võrdseid võimalusi pakkuv kodanikuühiskond.

2. Advokatuuri naisliikmed Eestis 1918-1940

2.1 Advokatuuri kujunemine Eesti Vabariigis 1917-1940

Vene võimu ajal kuulusid Eesti advokaadid Peterburi Vannutatud Advokaatide Nõukogu alla. 1917. aasta Veebruarirevolutsioon kukutas tsaarivõimu, mis seadis Eesti advokaadid mõneks ajaks ebamäärasesse olukorda. Noores riigis puudus esialgu igasugune seaduslik järelevalve advokaatide ja nende abide tegevuse üle. Advokatuuri korraldamisega hakati tegelema alles 1919. aasta kevadel.³¹

14. aprillil 1919 avaldati „Riigi Teatajas“ esimene advokatuuri ellu puutuv määrus: „Kohtuministeriumi ringkiri advokaatide registreerimise asjus“.³² Ringkiri sätestas, et kõik vannutatud advokaadid, nende abid ja ka eraadvokaadid on kohustatud endid registreerima rahukogude³³ juures. Ringkirja § 2 järgi võisid rahukogud registreerida nii endiseid veneaegseid vannutatud advokaate kui ka nende abisid ja teisi isikuid kõrgema juriidilise haridusega. Sama kehtis ka vandeadvokaatide abide registreerimisel. Silmas tuli pidada, et registreeritavad advokaadid vastaksid kõigile seaduse nõuetele ja valdaksid vajalikul määral riigikeelt (§ 5). Kõigilt registreeritud advokaatidelt võeti allkiri, et nad pühalikult töötavad Eesti Vabariigile ja oma ametikohustustele truud olla (§ 6).³⁴

Järgmine samm oli kutsuda ellu vandeadvokaatide nõukogu.

19. aprillil 1919 võttiski Ajutine Valitsus vastu seaduse³⁵, millega vandeadvokaatide nõukogu asutamiseks vajalikku advokaatide arvu langetati kahekümnelt kümnele. Juba paar päeva enne seaduse vastuvõtmist, saatsid 11 vandeadvokaati Tallinna Ringkonnakohtu esimehele palvekirja, mis taotles luba Ringkonnakohtu juurde vannutatud advokaatide nõukogu asutada ja selle valimiseks kõik Eesti Vabariigi vannutatud advokaadid kokku kutsuda.³⁶

Asutamiskoosolek toimus 14. juunil 1919. Nõukogu asutamise hetkel oli Eestis 35 registreeritud advokaati, kellest kohal oli 18, vajalik kvoorum oli olemas. Eesti Vabariigi Vannutatud Advokaatide Nõukogu (EVVAN) oli sündinud. Esimeseks esimeheks valiti Jaan Teemant.³⁷ Advokaatide tööalase tegevuse ja kutsealase omavalitsuse aluseks oli ja jäi 1864.

³¹ L. Vahtre, lk. 22.

³² RT nr. 24, 14.04.1919.

³³ Eesti Ajutise Valitsuse otsusega 18.11.1918 moodustatakse esimesed Eesti kohtuasutused omariikluse ajal – rahukohtud, rahukogud, ringkonnakohtus ning Riigikohtus.

³⁴ K. Grau. Advokatuuri õigusajaloolise arengu põhijooni Eestis (järg). Õigus, 1939, nr 9, lk. 386.

³⁵ RT nr. 27, 26.04.1919.

³⁶ L. Vahtre, lk 22 – 23.

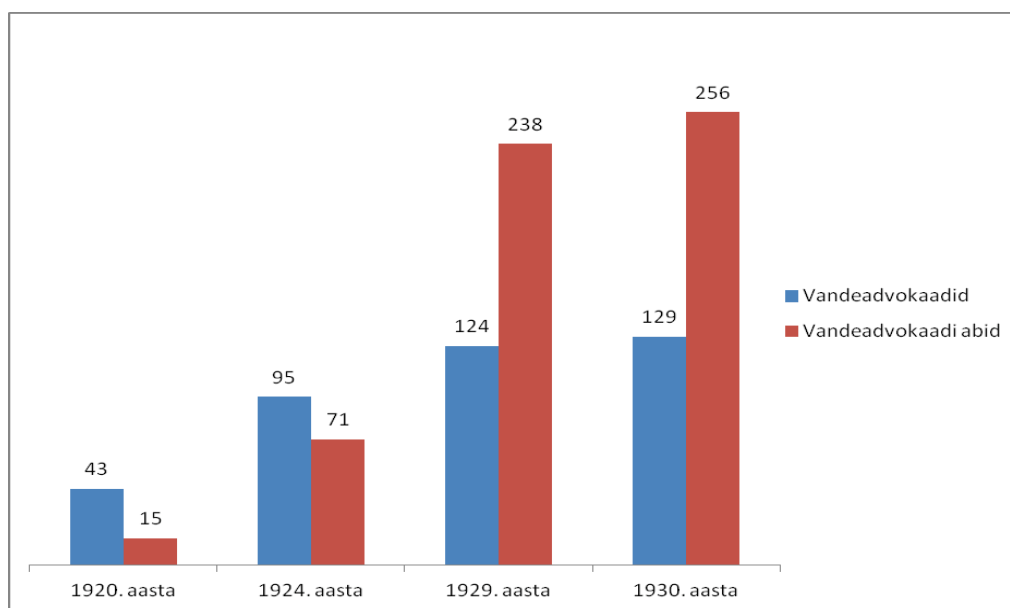
³⁷ Jaan Teemant (24.09.1872 - 03.07.1941) oli vandeadvokaat, Eesti Vabariigi esimene prokurör. 1925. aastal

aastal Venemaal kehtestatud ja 1889. aastal Baltimaadele laiendatud kohtuasutuste seadus (KAS)³⁸, täpsemalt selle II peatükk (§-d 353- 406-19).³⁹

KAS § 354 järgi võisid vandeadvokaadiks olla isikud, kes olid lõpetanud ülikooli õigusteaduskonna või mõne teise kõrgema õigusteaduse õppeasutuse, omasid vähemalt 5-aastast tööstaaži mõnes kohtuametis või töötasid sama aja vältel vandeadvokaadi abina vandeadvokaadi juhtimise all.⁴⁰

Lisaks sellele võeti esimesel Vannutatud Advokaatide Nõukogu koosolekul 28. juunil 1919 vastu tingimused, mille põhjal vandeadvokaatide abisid vandeadvokaatideks vastu võtta. Nõutav oli ülikooli või muu vastava õigustega õppeasutuse lõputunnistus ja tõend riigieksami sooritamise kohta, kolm soovitajat ja viieaastase tööstaaži olemasolu. Vandeadvokaadi abideks soovijad pidid vastama kahele esimesele nõudmisele.⁴¹

1. jaanuariks 1920 oli registreeritud juba 43 vandeadvokaati ja 15 vandeadvokaadi abi. Kuna Tartu ülikooli sisseastumine piiramatult oli, kasvas aasta aastalt ka õigusteadlaste arv ning 1924. aastaks oli vandeadvokaate 95, nende abisid 71. 1929. aastal vastavalt 124 ja 238.⁴²

Joonis 1. Advokatuuri liikmete arv perioodil 1920-1930

sai riigivanemaks. (L. Vahtre, lk.27).

³⁸ K. Tiisik, J. Truusmann, T. Vares (väljaandjad). Keisri Aleksandri Tõise Kohtuseadused, keisri Aleksandri Aleksandrovitshi käsu päale väljaantud : Väljaanne aastast 1883, kuhu 1886 a. Jätku paragrahvid sisse on võetud ja 1887 a. Jätku paragrahvid juure lisatud. Tallinn: Mathiesen, 1889. KAS lk. 5-100.

³⁹ L. Vahtre, lk 25-26.

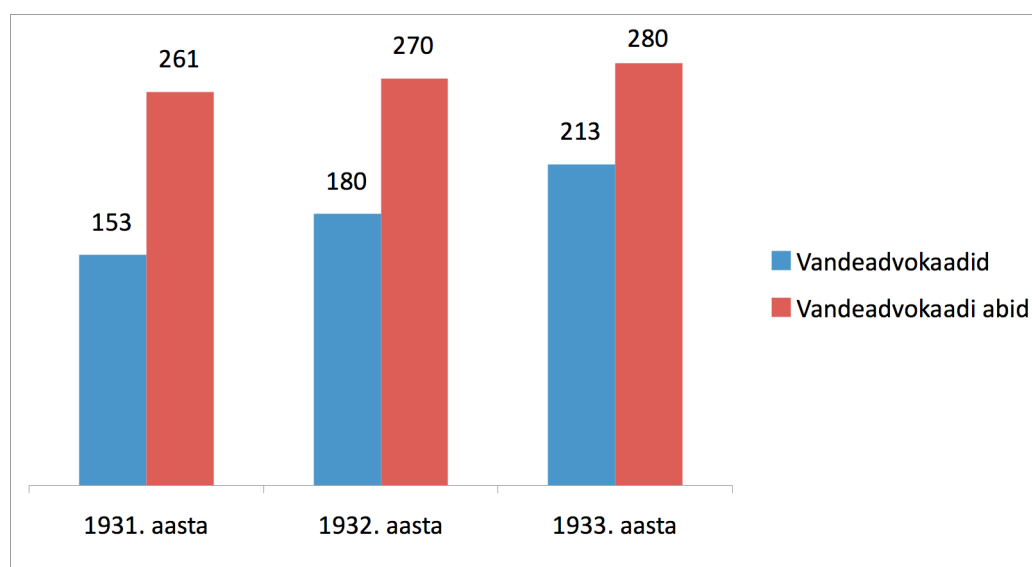
⁴⁰ K. Grau. Advokatuuri õigusajaloolise arengu põhijooni Eestis. Õigus, 1939, nr 8, lk. 367.

⁴¹ K. Grau, lk. 388.

⁴² K. Grau, lk. 389.

1930. aastaks oli vandeadvokaatide arv tõusnud 129, vannutatud advokaatide abide arv 256ni nagu selgub ka jooniselt 1. Eriti hoogsalt kasvas vandeadvokaadi abide arv. Kümne aasta jooksul liitus advokatuuri 241 uut vandeadvokaadi abi. 1929. aastaks oli vandeadvokaadi abisid tunduvalt rohkem kui advokaate.

Vastav olukord tõi kaasa tööpuuduse, lubamatu võistluse ning töö kvaliteedi languse. Nõukogu reageeris kiirelt ja kui seni oli igal vandeadvokaadil õigus piiramatult abilisi vastu võtta, siis nüüd piirati abide arvu üksiku patrooni juures kahega. See kindlustas ka tegeliku järelevalve iga abi tegevuse üle. Selline piirang kirjutati 19. märtsil 1930 vastuvõetud sisekorra reeglitesse.⁴³

Joonis 2. Advokatuuri liikmete arv perioodil 1931-1933

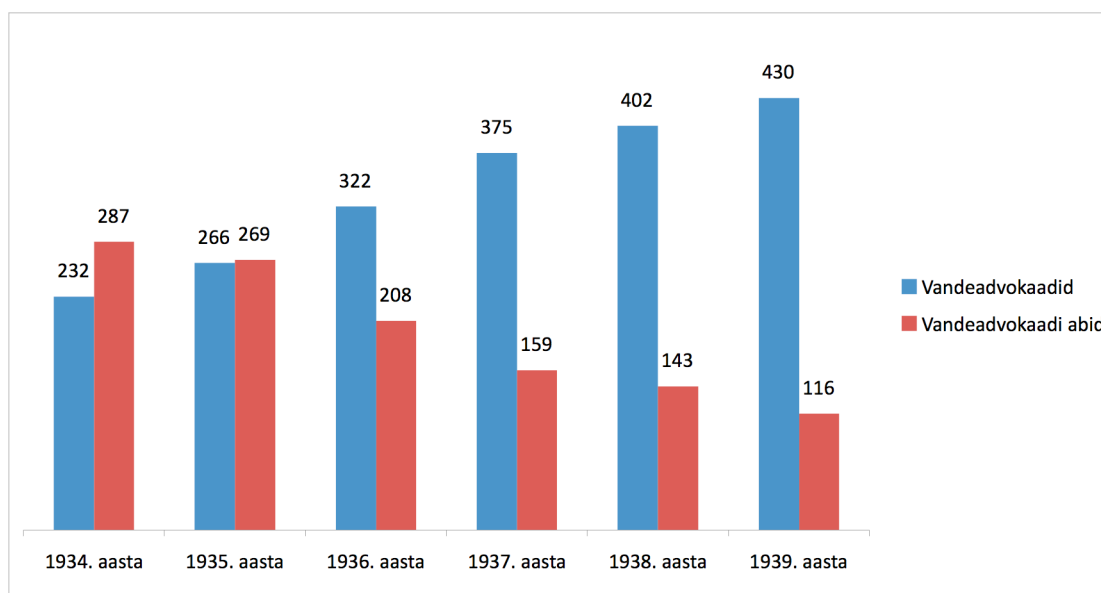
Jooniselt 2 on näha, et vastav korraldus andis tulemusi. Perioodil 1931-1933 on võrreldes eelneva perioodiga vannutatud advokaatide abide arv ühe vandeadvokaadi kohta vähenenud. Hoogne juurdekasv aga jätkus. 1933. aastal oli vandeadvokaate 213, abisid 280. Selleks, et abidel oleks kindlustatud vandeadvokaadi kutsele vastava ettevalmistuse saamine, piirati 1933. aastal abide arvu kahe asemel iga patrooni juures ühega.⁴⁴

See otsus vältis juristide üleproduktiooni ja tasakaalustas vandeadvokaatide ja nende abide arvulist suhet nagu nähtub jooniselt 3. 1935. aastaks oli vandeadvokaatide ja nende abide arv praktiliselt võrdne. See tulenes 10. aprillil 1935. aastal vannutatud advokaatide üldkoosolekul vastuvõetud sisekorra reeglite § 1 muudatusest, mille järgi võisid abisid endale võtta vaid

⁴³ K. Grau, lk. 392-393; EVVAN 1930. aasta aruanne, lk. 8-10.

⁴⁴ K. Grau, lk. 395; EVVAN 1933. aasta aruanne, lk. 10.

advokaadid, kes olid tegutsenud üle kolme aasta ja nende senine tegevus ning kohtuasjade arv nõukogu äranägemise järgi kindlustas küllaldase abide ettevalmistuse.⁴⁵ 1936. aastast töötas abisid võrreldes vannutatud advokaatidega vähem. 1939. aastaks on abide arv kahanenud 116ni, vandeadvokaatide arv seevastu kasvanud 430ni.

Joonis 3. Advokatuuri liikmete arv perioodil 1934-1939

1930ndate aastate keskel algas riigielu põhjalik ümberkorraldamine. See tähendas ka muutust advokatuuri jaoks. 1935. aastal oli juba üldiselt teada, et valitsus valmistab ette uut advokatuuri korralduse seadust. Seadusekava avaldati trükis 1936. aastal. Võrreldes varasemaga oli seaduseelnõus advokatuuri õigusi tugevalt kärbitud. Vannutatud Advokaatide Nõukogu astus põhimõttelistele muudatustele üksmeelselt vastu ja tutvustas omapoolseid parandusettepanekuid. Üksmeelel oli mõju. Seaduseelnõu järgneval läbiarutamisel, kus osalesid ka advokaatide esindajad, arvestati VAN-i poolt esitatud vastuväidetega ning advokatuuri õigusi kitsendavad normid jäeti Advokatuuri seadusest välja.⁴⁶

6. aprillil 1938. aastal andis riigihoidja Konstantin Päts dekreediga nii uue kohtute seaduse kui ka advokatuuri seaduse, millega veneaegse kohtuasutuste seaduse võrdlemisi pikk kehtivusaeg lõpuks läbi sai.⁴⁷

Viimane iseseisvusaasta möödus Eesti advokatuuris arvukate lahkumiste tähe all. Lahkumismotiivide osas ei saa liiga julgeid väiteid esitada. Märkimisväärse osa sellest moodustasid alati eestlaste kõrval olnud baltisakslastest advokatuuri liikmed, kes asustati

⁴⁵ EVVAN 1935. aasta aruanne, lk. 8-9.

⁴⁶ L. Vahtre, lk. 66-67.

⁴⁷ Advokatuuri seadus - RT nr. 36, 12.04.1938.

ümber, teatav osa lahkus ka omal soovil kultuurilisest järjepidevusest ning traditsioonidest lähtudes.⁴⁸

2.2 Naiste haridusvõimalused ja liitumine advokatuuriga

Meie naisajalugu on heitnud küll pilgu mõjukamate naissoost kultuuritegelaste ellu⁴⁹, kuid põhjalikumad uurimused kõrgema naishariduse võimalikkusest, naiste osalemisest poliitikas, avalikus teenistuses ja ühtlasi ka esimestest naisadvokaatidest puuduvad. Kuna Eesti kuulus 1918. aastani Vene tsaariimpeeriumi koosseisu olid naiste võimalused ja hariduskäik allutatud tsaaririigis kehtivatele seadustele ja korrale.

Ometi avanesid ideed ja mõtted kõrgemast tütarlasteharidusest Eestis juba 19. sajandi algul koos Tartu ülikooli taasavamisega 1802. aastal. Tekkis vajadus naiste kultuuritaseme tõstmiseks ja tütarlastekoolide asutamiseks. Siiski erinesid need sisult poistekoolidest, naisi tuli kasvatada abikaasadeks, emadeks ja koduperenaisteks, kes tulevikus suudaksid kultuuriselt sisustada perekonnaelu. Keskenduti iseloomu ja südamehariduse kujundamisele, õpetati ainult religiooni, moraali, käsitööd, tantsimist.⁵⁰

Kõrgema kursusega koolid valmistasid tütarlapsi ette koduõpetajanna ametiks - tollal haritud naistele pea ainus vaimse töö alal kättesaadav amet.

Üldine majanduslik tõus 19. sajandi teisest poolest tõhustas eestlaste hariduspüüdlusi ja eneseväarikuse tõusu. 1915. aastal olid kõrgemat haridust omandamas 132, 1919. aastal üle 420 eestlanna. Eneseteostussoov ajendas naisi ära kasutama haridus- ja ülikooliseadustes mitmeti tõlgendatavaid punkte, et neile toetudes seaduslikult jõuda akadeemilistesse ringkondadesse. Alati see aga ei õnnestunud ning ülikooliharidust siirduti omandama välismaale. Esimesi õppimisvõimalusi pakkusid Peterburi konservatoorium ja Berni ülikool, kus vastavalt omandasid kõrgema hariduse oreli erialal Miina Härma 1890. aastal ja Selma Feldbach 1905. aastal arstikutsel.⁵¹

Keiserlik Tartu Ülikool oli, hoolimata 1863. aastal Venemaal vastu võetud ülikoolide autonoomia seadusest, õppeasutus meestele. 1905 - 1906. aasta rahutused, tolleaegne revolutsiooniline, reformetootav õhkkond tegi võimalikuks ülikooli pääsemise ka naissoost

⁴⁸ L. Vahtre, lk. 68.

⁴⁹ Näiteks Sirje Kiini 2009. aastal avaldatud põhjalik monograafia: "Marie Under. Elu, luuletaja identiteet ja teoste vastuvõtt" ja Ene Kuljuse "Hulkuja Miina. Miina Härma - kirju ja mälestusi".

⁵⁰ E. Barkala (koost). Eesti Akadeemiliste Naiste Ühing 1926-1940. Tartu: Eesti Akadeemiliste Naiste Ühing, 2001, lk 11-12.

⁵¹ E. Barkala (koost), lk 13-15.

isikutele. Määrust, mille põhjal naissoost isikud pääsesid ülikooli vabakuulajateks ei ole õnnestunud leida ja näib, et see sündis ilma otsese "kõrgemalt poolt" tuleva loata, nähtavasti lihtsalt konstitutsiooni ja mitmesuguste manifestide tõlgendamise põhjal. Siiski ei omandanud esimesed naisvabakuulajad õigust sooritada eksameid ega saada lõputunnistusi. Igasugune praktiline töösiht muutus seega utoopiliseks.⁵²

Reaktsioon vastavale olukorrale muutus aina tugevamaks. Naiskuulajate ebamäärane seisukord teigi muret ka ülikoolidele. Seega tehti ministeeriumile ettepanek kaaluda võimalusi lubada naisi immatrikuleerida täieõiguslike üliõpilastena. Küsimus naisvabakuulajatest oli arutlusel 1906. aastal Peterburis uut ülikoolide põhikirja väljatöötava komisjoni koosolekul. Toetava sõnavõtuga esines ka Tartu ülikooli rektor Jevgeni Passek, hariduselt jurist, kes nentis, et üliõpilaste ja vabakuulajate kohta kehtivates eeskirjades ei ole märgitud, et vabakuulajateks võib võtta ainult meessoost isikuid. Kasutatud oli sõna isik (*lico*), mis juristi seisukohalt tähendab mõlemast soost isikuid, nii mehi kui ka naisi. Komisjon aktsepteeris Passeki seisukohta, kuid lõplikku heakskiitvat otsust vastu ei võetud. Lahendus saabus 29. oktoobril 1908. aastal Nikolai II keiserliku tahteavalduse näol, millega juba ülikoolis olevad naiskuulajad võisid lõpule viia oma hariduse ühistel tingimustel meesvabakuulajatega.⁵³ Naiste vastuvõttu ülikoolidesse täieõiguslike üliõpilastena lubas keisri korraldus 1915. aastast.⁵⁴

Eesti vabariigi põhiseaduse vastuvõtmisega 15. juunil 1920. aastal⁵⁵ kadusid kõik vahed ja eesõigused avalik-õiguslikes vahekordades, mis olenesid soost ning kindlustasid sellega naisele ühesugused õigused mehega. Nagu kirjutab Elise Aron, oli täisealine naine saanud riikluse tekkimisel küpsuse tunnistuse oma vaimsest arengust, mis lubas tal osa võtta riigivõimu mitmekülgetest avaldustest ning tal oli õigus sama kaaluvalt kaasa rääkida üldistes riiklikes asjades nagu see oli lubatud täisealisele mehelegi.⁵⁶

Eesti naine oli saavutanud sõltumatuse, omandades kõik kodanlikud ja poliitilised õigused.

Nagu selgub eelneva peatüki arvandmetest kogus juristi elukutse populaarsust ja selle vastu hakkasid huvi tundma ka naised.

Esimese naisena lõpetas Tartu ülikooli õigusteaduskonna⁵⁷ Ilse Zimmermann 1922. aastal.⁵⁸

⁵² S. Seeman. Esimeste naisüliõpilaste õppimistingimustest Tartu Ülikoolis. Üliõpilasleht, 1927, nr 5, lk. 95-98.

⁵³ S. Tamul. Naisüliõpilased Tartu ülikoolis 1905-1918 – S. Tamul (koost). Vita academica, vita feminea.

Artiklite kogumik. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 1999, lk. 100-103.

⁵⁴ S. Tamul (koost), lk. 114.

⁵⁵ Eesti Vabariigi Põhiseadus. RT nr. 113/114, 09.08.1920.

⁵⁶ E. Aron. Naiste õiguslikust seisukorrast ja väljavaateist selle parandamiseks. Üliõpilasleht, 1927, nr 5, lk. 87.

⁵⁷ Naisüliõpilastest õigusteaduskonnas vt. rohkem: K. Reidla. Naisüliõpilased Tartu ülikooli õigusteaduskonnas 1918-1940. Uurimistö. Juhendaja M. Ristikivi. Tartu, 2013. Tartu ülikool, õigusteaduskond.

Talle järgnes Elise Aron⁵⁹ 1923. aastal.⁶⁰

Advokatuuri astumiseks Aron soovi ei avaldanud, vaid tegutses kooliõpetajana ning Siseministeeriumi juriidiliste isikute büroo juhatajana.⁶¹

Ajavahemikul 1922 – 1932 lõpetas Tartu Ülikooli õigusteaduskonna 77 naist, kuid oma erialal tegutsesid neist vaid pooled ja neistki mitmed vaid praktikantidena või väikesepalgaliste kantseleiametnikena kohtute juures. Noortele naisjuristidele valmistas raskusi patrooni leidmine, sest et mehigi oli palju kandideerimas vandeadvokaadi abi kohtadele. Kohtuniku ja notari ametid seisid sel ajal naistest kättesaamatus kauguses.⁶² Nimelt asus kohtuametikandidaatide institutsioon enamiku vabariigi ajast Kohtupalati⁶³ juures ja kandidaadiks vastuvõtmise otsustas Kohtupalati esimees koos Kohtupalati prokuröriaga, omades õigust sooviavaldusi tagasi lükata ilma motiveerimata. Hoolimata kaebustest Riigikohtule jäi kohtunikuamet naistele suletuks 1940. aastani.⁶⁴

Eesti Vabariigi Vannutatud Advokaatide Nõukogu aastaaruannete järgi,⁶⁵ sai Eesti advokatuur oma esimese naisliikme 27. augustil 1924. aastal, mil vannutatud advokaadi abide hulka arvati Margot Viirmann-Kanemägi.⁶⁶ Kuna tema nime ei leidu Kohtupalati juures advokaatide ja nende abide kohta peetavatest nimekirjadest, siis tundub, et ta katkestas oma kuuluvuse advokatuuri kohe pärast vastuvõtmist. Advokaadiks vannutati ta alles 1932. aastal. 25. mail 1925 kinnitati vannutatud advokaadi abiks järgmine naine, Marta Kurfeldt, keda käsitletakse põhjalikumalt töö kolmandas peatükis. 14. juulil järgnes Olinde Ilus. Sama aasta septembris kinnitati advokaadi abiks neljas naine, Hilda Reimann. Nende tegemised kajastuvad samuti järgnevas peatükis. Sellega oli algus tehtud. 1926. aastal võeti advokaadi abideks 4 naist, 1927. aastal 5, nagu on nähtav jooniselt 4.

Edasi jätkus naiste lülitumine advokatuuri ridadesse mõõdukas tempos. Lisas 2 on äratoodud

⁵⁸ Tartu Ülikooli õigusteaduskonna lõpetanute ja õigusteadust õpetanute nimekiri 1919-1989. Tartu Ülikool, 1989, lk. 8.

⁵⁹ Elise Johanna Aron (03.07.1896-23.12.1982) oli Eesti riigiametnik ja kooliõpetaja. (L. Lindström, lk. 43).

⁶⁰ Tartu Ülikooli õigusteaduskonna lõpetanute ja õigusteadust õpetanute nimekiri 1919-1989, lk. 8.

⁶¹ L. Lindström (koost). Album Academicum Universitatis Tartuensis 1918-1944. Tartu, 1994, lk. 43.

⁶² A. Martin. Naiste kutseharidus ja kutseline tegevus. ERK, 1933, nr 5, lk. 132.

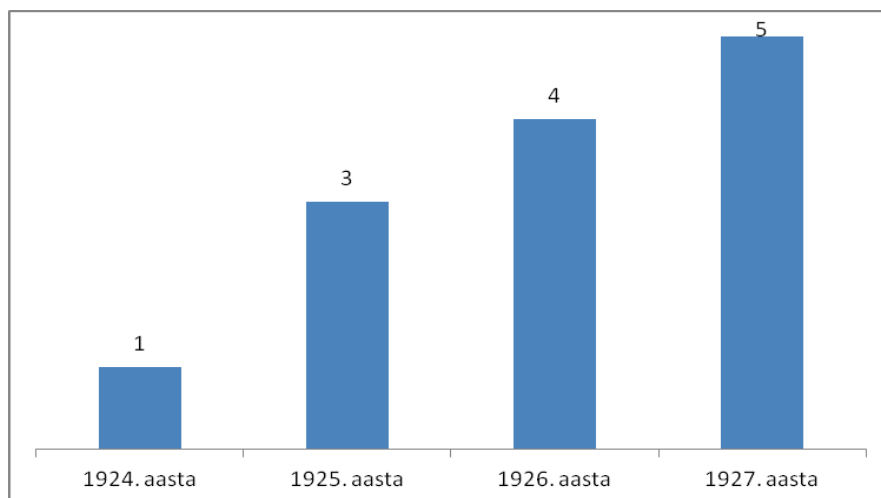
⁶³ Teise astme kohus suuremates tsiviil- ja kriminaalajades.

⁶⁴ T. Anepaio. Eesti Vabariigi kohtunikekorpus (1918-1940). Väitekiri õigusteaduse magistri teaduskraadi taotlemiseks. Juhendajad J. Ant, P. Järvelaid. Tartu 1993, lk. 79; T. Anepaio (koost). Riigikohus: otsuste valikkogumik 1920-1940. Tartu: Elmatar, 1999, lk. 41-44.

⁶⁵ Eesti Vabariigi Vannutatud Advokaatide Nõukogu aasta aruanded. Kättesaadavad Rahvusraamatukogu 3. korruse arhiivkogus.

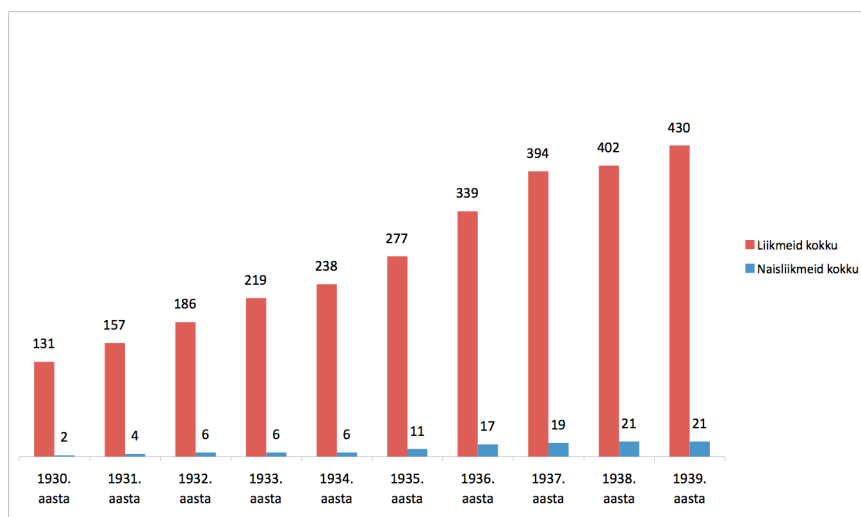
⁶⁶ Margot Elsbeth Viirmann-Kanemägi (19.03.1899-01.09.1976) tegutses aastatel 1918-1920 kooliõpetajana, 1932. aastast vandeadvokaadina Tartus. (L. Vahre – Eesti advokatuuri liikmete nimestik, lk. 388).

kõik Eestis registreeritud nais-vandeadvokaadiid ajavahemikul 1924-1930, nende liitumine advokatuuriga, tööpiirkond ja patroon, kelle järelevalve all töötati.

Joonis 4. Naiste liitumine advokatuuriga

Kuna Olinde Ilusa tõus advokaatide hulka venis teadmata põhjusel veelgi kauem kui Viirmann-Kanemäe oma, sai Eesti esimeseks naisadvokaadiks Hilda Reimann, kes vannutati ametisse 16. oktoobril 1930. 1936. aastal töötas juba 15⁶⁷ nais-vandeadvokaati, mis moodustas 4% vandeadvokaatide üldarvust.⁶⁸

Joonis 5. Advokatuuri liikmete arv perioodil 1930-1939

⁶⁷ Eesti Vabariigi Vannutatud Advokaatide Nõukogu 1936. aasta aruande kohaselt töötas 1936. aastal 17 nais-vandeadvokaati (5% vandeadvokaatide üldarvust), mitte 15 nagu on märkinud L. Vahtre. Kuna vandeadvokaatide nimekirjas esineb kaks võõrapärast nime, võib tulla erinevus sellest, et Vahtre on silmas pidanud vaid eestlannadest advokaate.

⁶⁸ L. Vahtre, lk. 56-57.

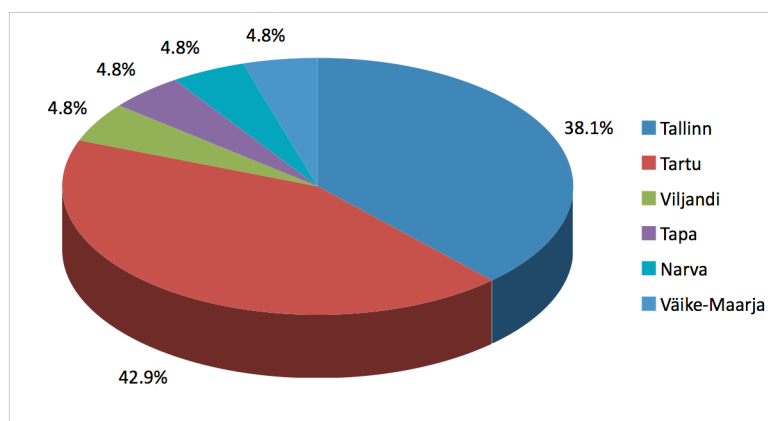
Jooniselt 5 selgub, et advokatuuri liikmete arv suurenes aasta-aastalt ja sealjuures ka naisliikmete arv. Paus tuli sisse 1932. ja 1933. aastal, mil advokaadi seisusesse ei lisandunud ühtegi naist. Tõenäoliselt katkestas nende advokaadi abi staaži keskendumine pereelule ja laste kasvatamisele. 1934. aastal seevastu võeti vandeadvokaadiks 5 naist, mis teeb naisliikmete arvuks 11. 1935. aastal lisandus 6, 1936. aastal 2 naisadvokaati. 1939. aasta 1. jaanuari seisuga oli vandeadvokaate nimekirjas 430, neist naised 21.⁶⁹ Naisadvokaatide protsentuaalne osakaal on toodud joonisel 6.

	1930. aasta	1931. aasta	1932. aasta	1933. aasta	1934. aasta	1935. aasta	1936. aasta	1937. aasta	1938. aasta	1939. aasta
Naisliikmete osakaal	1,5%	2,5%	3,2%	2,7%	2,5%	4,0%	5,0%	4,8%	5,2%	4,9%

Joonis 6. Naisliikmete osakaal advokatuuris 1930-1939

9 naisadvokaatidest alustas oma karjääri Tartus, 8 Tallinnas. Viljandis tegutses 1931. aastast vandeadvokaadina Helene Johanson,⁷⁰ Tapal Helmi Kaber. 1932. aastal võeti vandeadvokaadi seisusesse vastu Hilda Maikalu,⁷¹ kes seadis end sisse Väike-Maarjas.⁷² 1936. aastal asus advokaadina tööle Marie Neumann Narvas.⁷³

Joonise 7 järgi töötas suurem osa naisadvokaate Tartus, peaaegu sama palju tegutses Tallinnas.

Joonis 7. Naisadvokaatide tööpiirkond

⁶⁹ Advokatuuri Nõukogu 1939. aasta aruanne. Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükikoda, 1940, lk. 9.

⁷⁰ Helene Johanson, 1934 abiel Johanson-Tikko (23.03.1900-teadmata) oli eesti advokaat. (L. Vahtrre, lk. 244).

⁷¹ Hilda Maikalu (21.11.1893-1967) oli eesti advokaat. (L. Vahtrre, lk. 292).

⁷² EVVAN 1932. aasta aruanne, lk. 36.

⁷³ EVVAN 1936. aasta aruanne, lk. 36.

Lisas 3 on leitavad kõik perioodil 1930 – 1939 Eestis registreeritud naisadvokaadid, Tartu ülikooli õigusteaduskonna lõpetamise aasta ja vastuvõtmine advokatuuri. Samuti on toodud tööpiirkond ja tegutsemisaeg.

3. Esimesed naisadvokaadid Eestis

3.1 Hilda Reimann

Hilda Johanna Helene Reimann sündis 2. veebruaril 1900. aastal Tartu maakonnas, Tähtvere vallas. Tema isa Jaan Reimann tegutses vallakirjutajana.⁷⁴

Ta lõpetas Tartu Puškini nimelise Tütarlaste Gümnaasiumi 7. klassi⁷⁵ ning omandas keskkhariduse Hugo Treffneri gümnaasiumi juures eksternina, mille diplomi ta ka ülikooli immatrikuleerimisel esitas.⁷⁶

Küpsuseksami⁷⁷ sooritas Hilda Reimann 1922. aastal Tartu riikliku eksamikomisjoni juures.⁷⁸ Olgugi, et Hilda Reimann on hilisemates intervjuudes tunnistanud, et advokaadi amet oli tal veres ja juba väiksenä tundis ta kalduvust õigusteadusele,⁷⁹ ei olnud see tema esimene valik. 1919. aastal osales ta vabakuulajana hoopiski põllumajandusteaduskonna agronoomia osakonnas, kuid see ei suutnud teda piisavalt köita. 1920. aastal, kohe pärast õigusteaduskonna avamist Tartu Ülikoolis, palus ta end üle viia õigusteaduse kuulajaks, kuid katkestas stuudiumi samal aastal. Katkestamise põhjused on teadmata. Uuesti astus õigusteaduskonda 1922. aastal ja lõpetas II järgu diplomiga 1924. aastal.⁸⁰

Pärast vajaliku kirjatöö esitamist teemal: „Kolmandate isikute osalus tsiviilprotsessis“, omandas Reimann 12. juunil 1925. aastal c a n d. j u r. astme ehk esimese järgu diplomi.⁸¹

Juba enne Tartu ülikooli õigusteaduskonda astumist teenis Reimann prokuröri ametnikuna ja jäi sinna kuni ülikooli lõpetamiseni.⁸²

⁷⁴ L. Lindström jt (koost), lk. 241-242. Vallakirjutaja ehk vallasekretäri amet asutai Eestis 1866. aasta talurahvaseadusega, tegemist oli vallavalitsuse palgalise asjaajajaga ja raamatupidajaga. Harilikult oli vallakirjutaja ka kohtukirjutaja.

⁷⁵ Hilda Reimann, lk. 2.

⁷⁶ H. Mäelo. Eesti naine läbi aegade. Varrak, 1999, lk. 118.

⁷⁷ Tütarlastekoolid olid tol ajal piiratud õigustega ja ülikooli sisseastumiseks tuli sooritada õigustega gümnaasiumide juures täiendavad aineksamid vene keeles, matemaatikas, füüsikas ja ladinakeeles.

⁷⁸ L. Lindström jt (koost), lk. 242.

⁷⁹ S.O. Naine advokaadi talaaris: Hilda Reimann-Poom'i - esimest eesti vannutatud naisadvokaati usutlemas. Uus Eesti, 27.02.1936, nr. 56, lk. 8.

⁸⁰ L. Lindström jt (koost), lk. 242. Kuni 1925. a. oli õigusteaduskonnas kahejärgulise diplomi süsteem. II järgu diplom andis õiguse esimeseks teaduslikuks kraadiks – kandidaadikraadiks (*candidata juris*). 1925. a. vastu võetud Tartu Ülikooli seaduses asendus see magistrikraadiga. (RT nr. 122/123, 21.07.1925).

⁸¹ Hilda Reimann, lk. 36.

⁸² S.O., lk. 8.

Võttes arvesse, et jurisprudents saatis Reimanni juba lapsepõlvest - tuli tema isal vallakirjutajana kindlasti ka kohtuistungeid protokollida, innustatuna õigusteadlastest vendadest ja praktilise töökogemuse näol prokuratuuris - tundus advokatuuri astumine täiesti loogiline samm.

3. septembril 1925 väljastaski Eesti Vabariigi Vannutatud Advokaatide Nõukogu Hilda Reimannile tunnistuse, millega ta võeti vastu vannutatud advokaadi abiks ja ta asus tööle vandeadvokaat Karl Grau⁸³ abina.⁸⁴

Vannutatud Advokaatide Nõukogu oma alguspäevist peale, luges oma tähtsaimaks ülesandeks noorte advokaatide kutse-eetilist kasvatust ja haridusliku taseme tõstmist, pannes suurimat rõhku vandeadvokaatide abide ettevalmistamisele advokaadi kutseks.⁸⁵

Selleks võeti 19. märtsil 1930. aastal peetud üldkoosolekul vastu sisekorra reeglid. Viieaastase staaži esimese kolme aasta vältel pidid abid faktiliselt töötama oma patroonide kontorites nende tegeliku järelevalve all ja ajama kohtutes üksnes neid asju, mis patroon neile oli usaldanud. Järgneva kahe aasta jooksul olid abid kohustatud läbima kohtupraktika.⁸⁶

Reimann ei pidanud kohtupraktikat aga kaua ootama, juba 4. septembril 1925. aastal, kohe pärast vannutatud advokaadi abiks vastuvõtmist, esitas ta palve Tartu - Võru Rahukogule loa saamiseks teiste isikute kohtuasjade ajamiseks kõnealuses ringkonnas. Rahukogu üldkoosoleku otsusega väljastati vastav luba 16. septembril 1925, millega Hilda võis võõraid kohtuasju ajada rahukohtunike juures ja rahukogus kui teise astme kohtus. Luba uuendati 1926. ja 1927. aastaks. Seega oli Reimann advokaadina praktiseerinud kaks aastat ja avaldas soovi toimetada Tartu - Võru Rahukogus ka kui esimese astme kohtus. 1927. aasta 1. septembrist see õigus tal ka tekkis.⁸⁷

Lisaks sellele kutsuti ellu vandeadvokaatide abide juriidilised konverentsid, mille tegevus väljendus referaatide lugemises, vaidlustes, ettekannetes. Osavõtmine tehti kohustuslikuks kõikidele vandeadvokaadi abidele ning staaži esimese kolme aasta jooksul olid nad kohustatud koostama vähemalt kolm referaati, need kirjalikult esitama ja suuliselt ette kandma.⁸⁸

Kuigi Hilda aktiivselt konverentside tööst osa võttis, leidub tema poolt ettekantud referaate

⁸³ Karl Theodor Grau (31.10.1884-18.08.1952) oli eesti advokaat. (L.Vahtre, lk. 231).

⁸⁴ Reimann, Hilda, vannutatud advokaadi abi, lk. 7.

⁸⁵ K. Grau, lk. 390.

⁸⁶ EVVAN 1930. aasta aruanne, lk. 8.

⁸⁷ Reimann, Hilda, vannutatud advokaadi abi, lk. 2-20.

⁸⁸ K. Grau, lk. 391-392.

vaid üks - 3. septembri 1930. aasta konverentsil kõlanud "Kolmandate isikute tsiviilprotsessi juurekutsumine üldkohtutes".⁸⁹ 1931. aastal juhatas Reimann juba ise Pärnus toimunud konverentsi.⁹⁰

Enne 1930. aastat ei olnud nõuet, et vandeadvokaadi abid peale viieaastase staaži möödumist astuksid kohe vastavaid samme selleks, et neid vandeadvokaadiks vastu võetaks. Seetõttu leidus abid kes tegutsesid isegi üle kümne aasta. Eelpool mainitud sisereeglite § 5 järgi viidi sisse aga muudatus. Kolme kuu jooksul pärast staaži möödumist olid abid kohustatud nõukogule esitama palve vandeadvokaadiks vastuvõtmise üle või vastavate tingimuste mittetäitmise korral paluma staaži pikendust.⁹¹

Reimannile ei valmistanud tarvilike nõuete täitmine raskusi, tema karjäär arenes hoogsalt. Praktilised kogemused juba ülikooliajast ja armastus eriala vastu toetasid Vannutatud Advokaatide Nõukogu otsust kinnitada 16. oktoobril 1930 esimese naisena Eestis vandeadvokaadiks Hilda Reimann.

Kolm esimest aastat vandeadvokaadina töötas Reimann Tartus.⁹² Karl Grau juhendamisel sai ta ettevalmistuse kriminaalprotsessi alal, kuid hiljem veendus endale hingelähedasema olevat siiski tsiviilprotsessi ja spetsialiseerus suuresti sellele. Igapäevatöö nõudis muidugi ka üksikute kriminaal - ja administratiivajade ajamist.⁹³

Nähtavasti oli töökas naine esimese advokaadi aastaga piisavalt populaarsust kogunud ja võitnud klientide poolehoidu, sest 1931. aastal tegutses tema juures juba kaks vandeadvokaadi abi - Eduard Kubbo⁹⁴ ja Juta Väljaots.⁹⁵

1932. aastal abiellus Hilda Reimann kohtunik Paul Poomiga ja sai nimeks Hilda Reimann-Poom. Märkimist väärib ka asjaolu, et see oli Eestis esimene abielu advokaadi ja kohtuniku vahel ning sündmust kajastati isegi meedias.⁹⁶

⁸⁹ EVVAN 1930. aasta aruanne, lk. 73.

⁹⁰ EVVAN 1931. aasta aruanne, lk. 69.

⁹¹ K. Grau, lk. 394.

⁹² L. Lindström jt (koost), lk. 241-242.

⁹³ S.O., lk.8.

⁹⁴ Eduard-Alfred Kubbo (28.12.1887-10.06.1941) oli Eesti sõjaväelane. Lisaks Vilno sõjakoolile ja leitnandi auastmele omandas kraadi ka õigusteaduses. 1939. aastast tegutses vandeadvokaadina Tartus. (L. Vahtre, lk. 267).

⁹⁵ EVVAN 1931. aasta aruanne, lk. 24-25. Juta Väljaots (abiel. Rentik) sünd. 04.07.1903, oli Eesti advokaat. (L. Vahtre, lk. 337).

⁹⁶ Eesti esimene nais-vandeadvokaat abiellub kohtunikuga. Postimees nr. 257, 1932, lk. 7.

Paul Poom lõpetas Tartu ülikooli õigusteaduskonna *cum laude* samal, 1925. aastal, kui tema abikaasagi. Paralleelselt õpingutega alustas ta tööd juristina kohtualal. Peagi edutati ta kohtu-uurijast ringkonnakohtu liikmeks ja abiesimeheks, Kohtukoja liikmeks, 1938. aastal riigikohtunikuks. Poom osutas laialdast tähelepanu ka juriidiliste küsimuste teadusliku käsitluse vastu, töötades juriidilise kuukirja "Õigus" juures ning pidades loenguid mitmetel juriidilistel kursustel.⁹⁷

1933. aastal, mil Hilda abikaasast sai Viljandi - Pärnu rahukogu abiesimees, koliti ühiselt Viljandisse. 1934. aastani omas juurapraksist seal. 1934. aastast oli Paul Poom Kohtukoja liige ja paaril tuli jällegi kolida. 1944. aastani töötas vandeadvokaadina Tallinnas.⁹⁸

Ka seltskondlikult oli Hilda Reimann väga aktiivne, töötades Tartu Naisseltsi abijuhatajana. Viljandisse kolides asutas ta Viljandi Naisklubi ja asus selle abijuhataja kohale. Tallinna asumise järel valiti ta Eesti Naisliidu juhatusse, Eesti Akadeemiliste Naiste Ühingu (EANÜ) abijuhatajaks, samuti Tallinna Naisklubi abijuhatajaks. Kodumajanduskoja loomispäevil võttis andumuse ja innuga osa selle õiguslike aluste väljatöötamisest. Koos teiste naisjuristidega oli Hilda Reimann kandvaks jõuks ka uue perekonnaseaduse võitluses.⁹⁹

1930. aastal lõpetati tsiviilkomisjonis perekonnaseaduse eelnõu kolmas lugemine ja selle arutamine määrati 1930. aasta õigusteadlaste päeva päevakorda. Sel õigusteadlaste päeval esines esmakordselt referaadiga „Abikaasade õiguslike vahekordade korraldamisest“ naisjurist Elise Aron. Naisjuristide poolt avaldatud seisukohad leidsid poolehoidu ja laiema avaliku toetuse saamiseks asuti allkirju koguma. Aktsiooni tagajärjel kutsuti 1932. aastal kokku suurem nõupidamine kohtuministeriumis, kus pooldati koostatud eelnõu muutmist teatud osades ja naiste poolt esitatud seisukohtade arvestamist.¹⁰⁰

EANÜ juriidilise toimkonna juhtfiguurina osales just Reimann ühingu esindajana tsiviilnõukogu töös perekonnaõiguse arutamisel ning võttis osa naisorganisatsioonide vahelistest nõupidamistest, mis aitas kaasa sellele, et Sotsiaalministerium esitas märgukirja Kohtuministeriumile vallaslapse seadusliku seisukorra parandamiseks tsiviilseadustiku eelnõus.¹⁰¹ Töö lõppu on lisatud foto Hilda Reimannist ja Olinde Ilusast EANÜ koosviibimisel (Lisa 4).

Koos Eesti Naisliidu ja Eesti Maanaiste Keskseksi esindajatega koostas avalduse naiste

⁹⁷ E. Blumfeldt. Riigikohtunik Paul Poom 60-aastane. Teataja, 1953, nr. 3, lk. 8.

⁹⁸ L. Vahtre, lk. 336.

⁹⁹ H. Mäelo, lk. 118-119.

¹⁰⁰ E. Barkala (koost), lk. 27-28.

¹⁰¹ EANÜ protokolliraamat 1935, l 30; EANÜ protokolliraamat 1936-1939, l 14.

üheõiguse kaitseks uues põhiseaduse eelnõus.¹⁰²

1944. aastal suundus Hilda koos abikaasaga Rootsi. Paguluses jätkas endisi ühiskondlikke traditsioone, olles Stockholmi Naisklubi esinaiseks. Hilda Reimann suri 10. veebruaril 1992 Stockholmis.¹⁰³

3.2 Marta Kurfeldt

Hilda Reimanniga samal aastal jõudis advokaadi staatusesse ka teine naine – Marta Kurfeldt.

Marta Elisabeth Kurfeldt sündis 9. detsembril 1897. aastal Tallinnas kaupmehe tütreana.¹⁰⁴

1915. aastal lõpetas Tallinna L. N. Beljajeva tütarlaste erakooli 8. klassi. Peale keskkooli lõpetamist tegutses kodukooliõpetaja ja kooliõpetajana ühes Tallinna eraalgkoolis. 1917. aastal astus Eesti Kubermangu Varustusvalitsuse teenistusesse kantseleiametnikuna. Saksa okupatsiooni ajal vabastati Kurfeldt ametist, kuid ennistati tööle ümbermoodustatud Toitlustusministeeriumisse, kus töötas 1920. aasta jaanuarini.¹⁰⁵

1918. aastal astus Marta Kurfeldt Tartu Ülikooli õigusteaduskonda, kuid katkestas õpingud samal aastal.¹⁰⁶ Ilmselt oli sisseastumine seotud töölt vabastamisega ja tagasikutsumise korral pidas Kurfeldt vajalikuks teenistust jätkata.

Uuesti astus sisse 1920. aastal ja lõpetas diplomiga 1924.¹⁰⁷ Diplomitöö teemal „Свобода завещательных распоряжений“ („Vabadus testamendi haldamiseks“) kiideti rahuloldavaks.¹⁰⁸

Õppimise ajal töötas ajutiselt Kütteainete Keskkomitees Tallinnas ja hiljem viimase Tartu osakonnas kuni asutuse likvideerimiseni 1922. aastal. 1923 – 1924 töötas Riigi Statistika Keskbüroos rahvalugemise tööde juures.¹⁰⁹

1924. aasta augustis, pärast ülikooli lõpetamist, asus tööle ametnikuna Tallinna-Haapsalu

¹⁰² E. Barkala (koost), lk. 42.

¹⁰³ L. Vahtre, lk. 336.

¹⁰⁴ L. Lindström jt (koost), lk. 31.

¹⁰⁵ Tallinna-Haapsalu Rahukogu üldosakonna Akt van. adv abi Marta Kurfeldtile võõraste kohtuasjade ajamiseks loa andmise kohta, lk. 2.

¹⁰⁶ L. Lindström jt (koost), lk. 31.

¹⁰⁷ L. Lindström jt (koost), lk. 31.

¹⁰⁸ Diplomitöö on kättesaadav Tartu ülikooli raamatukogu hoidlas.

¹⁰⁹ Tallinna-Haapsalu Rahukogu üldosakonna Akt, lk. 2.

Rahukogusse, kuid juba 1. märtsil 1925 palus end ametist vabastada.¹¹⁰

Küllap oli selleks hetkeks Kurfeldtil kindel veendumus jõuda advokaadi ametikohani ning nagu juba eelnevas peatükis välja toodud võeti ta 29. mail 1925. aastal vastu vannutatud advokaadi abiks. Tööle asus Tallinnas, patroon Gerhard Soosaare juures.¹¹¹

1927. aastaks oli Kurfeldt tegutsenud advokaadi abina üle kahe aasta ja ka kogemuste pagas oli küllaltki suur, nimelt oli ta Tallinna-Haapsalu Rahukogus kui teise astme kohtus esinenud 27 kriminaalasjas ja lausa 254 tsiviilasjas ning paluski endale väljastada luba võõraste kohtuasjade ajamiseks antud ringkonnas kui esimese astme kohtus. Loomulikult vastav luba ka väljastati.¹¹²

1928. aastal palus samasugust luba esinemiseks ka Tartu-Võru- ja Viljandi Pärnu Rahukogus kui I ja II astme kohtus. Kuna kehtiv luba oli Kurfeldtil olemas Tallinna-Haapsalu piirkonnas omandas ta vastava õiguse ka teistes ringkondades.¹¹³

Kõik nõudmised täidetud, vannutati 30. oktoobril 1930 Marta Kurfeldt advokaadiks ja ta asus tööle Tallinnas, kus töötas aastani 1940. 1931. aastast tegutses tema alluvuses kaks abi – Bruno Abraitis¹¹⁴ ja Rahil Gordin.¹¹⁵

1932. aastal abiellus advokaat Aleksander Jõeääriga¹¹⁶ ja sai perekonnanimeks Kurfeldt-Jõeäär. Surmaaeg ja- koht on teadmata.¹¹⁷

¹¹⁰ Tallinna-Haapsalu Rahukogu üldosakonna Akt Rahukogu II astme kantselei ametniku Marta Kurfeldt'i teenistuse üle, lk.10.

¹¹¹ Gerhard Soosaar (18.05.1890-19.08.1933) oli vandeadvokaat. (L. Vahtre, lk. 355).

¹¹² Tallinna-Haapsalu Rahukogu üldosakonna Akt van. adv abi Marta Kurfeldtile võõraste kohtuasjade ajamiseks loa andmise kohta, lk. 13-16.

¹¹³ Marta Kurfeldti teenistusakt, lk. 7-26; Viljandi-Pärnu Rahukogu Esimehe kirjakogu van. adv. abi Marta Kurfeldti kohta.

¹¹⁴ Bruno Abraitis (sünd. 22.03.1905) - oli vandeadvokaat ja Advokaatide Kolleegiumi liige. (L. Vahtre, lk. 209).

¹¹⁵ EVVAN 1931. aasta aruanne, lk. 12. Rahil Gordin (21.09.1904-) oli vandeadvokaat ja Advokaatide Kolleegiumi liige. (L. Vahtre, lk. 231).

¹¹⁶ Aleksander Jõeäär (31.10.1890-20.05.1959) oli Eesti poliitik ja advokaat, 1940-1950 ENSV Kohtu rahvakomissar ja- minister. (Eesti biograafiline andmebaas ISIK).

¹¹⁷ L. Lindström jt (koost), lk. 31.

3.3 Helmi Kaber

Helmi Kaber sündis 15. mail 1901. aastal Virumaal Vao vallas Avispeal. Isa Hans oli talupidaja.¹¹⁸ Kaberite peres väärtustati kõrgelt nii põllutööd kui ka vaimseid võimeid. Isa pidas õppimisindu oluliseks ja märkis ka testamendis, et lapsed peavad saama ülikooli hariduse, kui nad seda soovivad. Tuleviku elukutse andis märku juba varases koolieas, kui Kaber oma kaasõpilaste suhtes kaitsja ülesandeid täitis ja õpetajagi kord ütles: „Sina hakka õige advokaadiks!“¹¹⁹

Ja nii läkski. 1921. aastal, kohe pärast Rakvere Tütarlaste Gümnaasiumi lõpetamist, astus Helmi Tartu Ülikooli õigusteaduskonda ja lõpetas selle 1926. aastal *cum laude*.¹²⁰ Kahjuks on Eesti Ajalooarhiivi juures asuvas Tartu Ülikooli arhiivi osas Kaberi kohta säilinud vaid mõned lehed õpinguraamatust ja ärakiri õigusteaduskonna otsusest ülikooli lõpetamise kohta¹²¹ ning töö autoril ei õnnestunud leida viiteid diplomitööle.

27. märtsil 1926. aastal alustas tööd Tartus advokaat Ferdinand Karlsoni¹²² abina. Nii patrooni heakskiidul kui ka vandeadvokaat Karl Grau ja vandeadvokaat Karl Pikka soovitusel väljastas Tartu-Võru Rahukogu peagi Helmi Kaberile tunnistuse võõraste kohtuasjade ajamiseks.¹²³

1928. aastal kolis Kaber Tallinnasse ja asus tööle vandeadvokaat Th. Rõuk'i abina. Selleks ajaks oli esinetud kokku juba ligi 400 korral ja peamiselt tsiviilasjades. Seega väljastati luba ajada asju vastavas ringkonnas kui I astme kohtus.¹²⁴

Kuigi praktiline kogemus pärines enamasti tsiviilõiguse vallast võib täheldada Kaberi huvi ka kriminaalõiguse vastu. Nimelt oli ta oma kolm kohustuslikku referaati vandeadvokaadi abide konverentsil ettekandmiseks valinud just sealt vallast: „Kriminaalasjade äralõpetamine rahukohtus“, „Erasüüdistusest“ ja „Kriminaalkohtupidamise seaduse § 159“.¹²⁵

1931. aastal vannutati Helmi Kaber kolmanda naisena Eestis advokaadiks. Praktiseerima

¹¹⁸ L. Lindström jt (koost), lk. 176.

¹¹⁹ Õhtu naisadvokaat H. Kaberi juures. Uus Eesti, 4. november 1937, nr. 300, lk. 6.

¹²⁰ L. Lindström jt (koost), lk. 176.

¹²¹ EAA. 2100.1a. 273.

¹²² Ferdinand Karlson (16.03.1875-14.11.1941) oli vandeadvokaat. (L. Vahtre, lk. 253).

¹²³ Tartu-Võru Rahukogu Akt van. adv. abi Helmi Kaberi kohta, lk. 2-10.

¹²⁴ Tallinna-Haapsalu Rahukogu üldosakonna akt van. adv. abi Helmi Kaberile võõraste kohtuasjade ajamiseks loa andmise üle, lk. 3-10.

¹²⁵ EVVAN 1931. aasta aruanne, lk. 64.

suundus ta Tapale, kus töötas 1940. aastani.¹²⁶

Advokatuuri kõrval tegeles aktiivselt ka omavalitsusliku ja seltskondliku tööga. Naiskodukaitstes oli paar aastat sekretäriks Mari Raamotile¹²⁷, Tapal Skaudisõprade Seltsi esinaine. Tähelepanuta ei saa jätta ka asjaolu, et Kaberi kandidatuur seati üles kohalikel valimistel ja temast sai esimene linnavolikogu naisjuhataja ja ka ainus naine, kes küündis Vannutatud Advokaatide Nõukogu liikme kohale.¹²⁸ Tööle on lisatud foto Helmi Kaberist Tapa linna volikogus (Lisa 5).

1929. aasta mais said kaks naisesindajat esmakordselt Kohtuministri loal osa võtta tsiviilkomisjoni tööst osas, mis käsitles naise ja lapse seisukorda. Eesti Naisliidu poolt määrati esindajaks Helmi Kaber.¹²⁹

1943 põgenes Rootsi, hiljem Brasiiliasse. Ka seal oli ülemaailmse tutvusringkonnaga naine eestlaste seas sotsiaalselt väga tegev ja pidas tihedat kirj vahetust kodumaaga. Helmi Kaber suri 17. septembril 1969 Sao Paulos.¹³⁰

3.4 Olinde Ilus

Olinde Julia Ilus (sünd. Soonets) sündis 2. juunil 1900. aastal Pärnumaal, Talli vallas. Isa Jaan oli talupidaja. 1908. aastal alustas haridusteed Talli valla külakoolis, kust edasi suundus Pärnu Tütarlaste Gümnaasiumisse. 1920. aastal omandas keskhariduse Tallinna 1. Tütarlaste Gümnaasiumis. 1920-1921 studeeris Tartu ülikooli õigusteaduskonna kaubandusosakonnas (osakond eksisteeris 1926. aastani), 1921 astus õigusteaduskonda ja lõpetas selle 1924. aasta detsembris õigusega esimese järgu diplomile.¹³¹

1925. aastal abiellus Elmar Ilusaga.¹³² Samal aastal võeti Olinde Ilus vastu vannutatud advokaadi abiks ja ta töötas 1935. aastani Ferdinand Karlsoni abina, 1930. aastast paralleelselt

¹²⁶ L. Lindström jt (koost), lk. 176.

¹²⁷ Mari Raamot (06.08.1872-12.03.1966) oli kodundusõpetaja ja Naiskodukaitse asutaja. (H. Mäelo, lk. 126-128).

¹²⁸ Kirjavahetus Helmi Kaberiga ja tema kohta, lk. 2-5.

¹²⁹ E. Barkala (koost), lk. 30.

¹³⁰ L. Vahtre, lk. 248.

¹³¹ Olinde Ilusa käsikirjaline elulookirjeldus. T. Ilusa erakogu.

¹³² Elmar Ilus (30.07.1898-03.12.1981) oli eesti õigusteadlane, Tartu Ülikooli tsiviilõiguse professor. (Eesti Entsüklopeedia)

ka Tartu Naisühingu õigusteaduslikus büroos.¹³³ 21. mail 1935. aastal peetud vandeadvokaatide abide juriidilisel konverentsil esines kolme referaadiga, mis kõik käsitlesid perekonnaõiguslikke teemasid: „Abielulahutus“, „Abikaasade isiklikud vahekorrad“ ja „Vanemlik võim kohtuministeriumi tsiviilkomisjoni perekonna õiguse eelnõu järele võrdlevalt BES ja naisjuristide poolt väljatöötatud perekonna õiguse eelnõuga“.¹³⁴

Olinde Ilus on oma elulookirjelduses märkinud, et naisadvokaatitel oli vaadeldaval perioodil end raske ülestöötada, aetud asjade arv oli väikene.¹³⁵ Kõrvaltöona, et aidata perekonda ülalpidada, tegi kaastööd paljudele ajalehtedele ja ajakirjadele, sealhulgas kuukirja „Taluperenaine“ juriidilise nõuandjana.¹³⁶

Advokaadi töö kõrvalt on osa võtnud mitmetest rahvusvahelistest naiste konverentsidest ja kongressidest. Kuulus Õigusteadlaste seltsi, Eesti Akadeemilisse Naiste Ühingusse, asutas Tartu Naisklubi ja Tartu Emadekaitse Ühingu.¹³⁷

Nagu ka teised eelpool mainitud naisadvokaadid, andis Ilus tähelepanuväärse panuse perekonnaõiguse loomise protsessis. 1930. aastal kuulutas EANÜ välja perekonnaseaduse eelnõu koostamise konkursi, millest paluti osa võtma kõik riigi naisjuristid. Auhinnatööde eesmärgiks oli saada sel viisil täpne sõnastus organiseeritud naiste poolt korduvalt väljendatud soovidele perekonnaõiguse üksikküsimuste kohta. 1934. aastal valmiski Veera Poska-Grünthali,¹³⁸ Vilma Andersoni¹³⁹ ja Olinde Ilusa võistlustöö „Perekonna seaduse eelnõu“, mis tunnistati esimese auhinna vääriliseks. Kolm naisjuristi olid selle eelnõu valdkonnad omavahel ära jaganud. Olinde Ilus käsitles peamiselt vanemate ja laste õiguslikke vahekordi, kuid avaldas arvamust ka teistel teemadel. Näiteks pooldas võimalust teatud tingimustel abielu lahutada ühe poole nõudel ja jäi eriseisukohale perekonnanime suhtes.¹⁴⁰

¹³³ L. Vahtre, lk. 241; Olinde Ilus (väljalõige), Eesti Kirjastus „Postimees“, 1939.

¹³⁴ EVVAN 1935. aasta aruanne, lk. 86.

¹³⁵ T. Ilusa erakogus on säilinud Olinde Ilusa toimetuses olevate asjade raamatud. 1929-1935 vandeadvokaadi abina on sissekandeid 64 asja kohta, vandeadvokaadina 1935-1940 kokku kõigest 50 asja kohta. Peamiselt tegeles alimene puudutavate küsimustega.

¹³⁶ Olinde Ilusa käsikirjaline elulookirjeldus. T. Ilusa erakogu; Olinde Ilus (väljalõige), Eesti Kirjastus „Postimees“, 1939.

¹³⁷ Olinde Ilus (väljalõige), Eesti Kirjastus „Postimees“, 1939.

¹³⁸ Veera Poska-Grünthal (25.03.1898-29.01.1986) oli advokaat ja naisliikumise tegelane. (L. Vahtre, lk. 325).

¹³⁹ Vilma Anderson (14.04.1898-1965) oli advokaat. (L. Vahtre).

¹⁴⁰ E. Barkala (koost), lk. 29-31; Ühingu liikmete V. Poska-Grünthali, O. Ilusa ja V. Andersoni poolt koostatud „Perekonnaseaduse eelnõu“ ja seletuskiri sinna juurde, lk. 13-14. Eelnõu täistekst ja seletuskiri kättesaadav Eesti Ajalooarhiivis.

1935. aastal palus Kohtuministerium eelnõule arvustust. Parandusettepanekud esitati eeskätt Hilda Reimann-Poomi ja Marta Kurfeldti seisukohtadele tuginedes.¹⁴¹

Peale selle tõlgiti eesti keelde Rootsi ja Soome perekonnaõigus, koostatud Olinde Ilusa ja Veera Poska-Grünthali poolt, mis ilmus 1930 pealkirja „Abieluseadused“ all.¹⁴²

Pühendunult töötades perekonnaseaduse ettevalmistamisega, täites koduperenaise ja ema rolli venis Olinde Ilusa advokaadi abi staaž 10-aasta pikkuseks. Vandeale võeti ta alles 29. augustil 1935.¹⁴³ Tunnistus advokatuuri vastuvõtmisest on leitav lisa 6.

1941. aastast sai temast ka Advokaatide Kolleegiumi liige. Kogu Saksa okupatsiooni aja 1941-1944 veetis kodukandis Pärnumaal sugulaste juures. 1945. aastal suundus tagasi Tartusse oma erialale. 1945. aasta aprillist kuni juulini 1946 tegi kirjastusele „Teaduslik Kirjastus“ lepingu alusel tõlketöid. Juulist töötas ENSV Advokaatide Kolleegiumi liikmena Tartu Õigusnõuandlas, kust 1950. aastal lahkus omal soovil.¹⁴⁴

1950-1962 tegutses Tartu Ülikooli kehakultuuri kateedris laborandina. 1962 jäi pensionile. Olinde Ilus suri 20. mail 1988 Tartus.¹⁴⁵

¹⁴¹ EANÜ protokolliraamat, l 29-30.

¹⁴² E. Barkala (koost), lk. 31; „Abieluseadused“ on kättesaadav Rahvusraamatukogu õigusteaduse hoidlas.

¹⁴³ T. Ilusa erakogu, tunnistus vannutatud advokaadiks vastuvõtmise kohta.

¹⁴⁴ O. Ilusa käsikirjaline elulookirjeldus. T. Ilusa erakogu.

¹⁴⁵ L. Vahtre, lk. 241.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli vaadelda naisi Eesti advokatuuris esimese iseseisvusperioodi ajal. Selgitada välja Eesti esimesed naisadvokaadid ja nende liitumine advokatuuriga. Sealjuures anda ülevaade Eesti Vabariigi advokatuuri kujunemisest ning eeldustest saamaks selle täieõiguslikuks liikmeks. Põhjalikumalt võeti vaatluse alla nelja Eesti naisjuristi elukäik ja karjäär.

Võrdluseks on esitatud ka välisriikide esimeste naisjuristide karjäärivõimalused ja selle mõjutegurid.

Rääkides Euroopa esimestest naisadvokaatidest tuleb tõdeda, et tee advokatuuri oli vastuoluline ja raske. Kuigi 19. sajandi lõpu Euroopat iseloomustas majanduse elavnemine, rahvastiku juurdekasv, seadusandluse vabamaks muutumine, mis võimaldas naistel ülikooli astuda, jäi advokatuur esialgu naistele suletuks.

Seadust, mis selgesõnaliselt lubaks naisi advokatuuri vastu võtta, polnud. Ka mitmete esimeste naiste arvukad edasikaebamised ja protsessimeeleolu ei andnud olulisi tulemusi. Küsimust naiste liitumisest advokatuuriga ei peetud tol ajal lihtsalt pakiliseks. Seega jäi praktiseerimisvõimalus juristina kesiseks. Paljud naised töötasid küll õigusbüroodes või andsid loenguid õigusteaduses, kuid kohtus esindamise õigus puudus.

Muudatused seadusandluses, mis lubas naistel advokatuuri astuda ja kohtus esineda, viidi enamikes riikides sisse vahetult enne või pärast I maailmasõda.

Eestis läks naiste liitumine advokatuuriga pigem rahumeelselt. Kui näiteks Itaalia esimese naisena omandas teaduskraadi õigusteaduses Lidia Poët 1881. aastal, siis Eestis oli esimeseks Ilse Zimmerman 41 aastat hiljem, 1922. aastal. Sellel ajal kehtis Eesti Vabariigis juba 1920. aastal vastuvõetud põhiseadus, mis kindlustas naisele ühesugused õigused mehega.

Esimese naisliikme sai Eesti Vabariigi advokatuur 1924. aastal Margot Viirmann-Kanemägi näol, kes võeti vastu vandeadvokaadi abiks. Advokaadi staatusesse jõudsid esimestena Hilda Reimann ja Marta Kurfeldt 1930. aastal. Sealt edasi liitusid naised advokatuuriga mõõdukas tempos, kuid pidevalt. 1937. aastaks moodustasid naised juba 5% advokaatide üldarvust. Suurem osa neist tegutses kuni 1940. aastani Tallinnas ja Tartus.

Süüvides naisadvokaatide igapäevatoösse, võib töös käsitletute põhjal järeldada, et esimesed naisadvokaadid olid oma südameasjaks võtnud naiste ja laste õiguste eest seismise. Valdav osa kohtus esindatud asjadest kuulus tsiviilõiguse, täpsemalt perekonnaõiguse valdkonda.

Samuti olid nad aktiivselt kaasrääkivad perekonnaõiguse eelnõu väljatöötamise protsessis ja võtsid hoogsalt osa naisseltside tegevusest. Antud kirjatöö ei seadnud eesmärgiks eraldi vaadata naisjuristide rolli perekonnaseaduse loomisel, kuid autori arvates saab läbimurdeks pidada luba osaleda naistel vastavate komisjonide aruteludel ning kõnealune teema väärib edasist uurimist.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et Eestis kulges naiste lülitumine advokatuuri ridadesse pigem tagasihoidlikult, kuid kindlasti ei saa alahinnata võimsate esimeste teotahet ja südikust, mis on andnud silmapaistva panuse Eesti seadusloomele ja ühiskonnale tervikuna.

Women lawyers in Estonia during the first period of independence

Summary

History of Estonia has examined a number of women who worked in the field of culture, but has leaved behind active female rights activists, public figures and also female lawyers.

Who were the first women who fought for women's opportunities for education, civil rights, talked about topics in family law? Who were the first women who joined the Bar and strengthened women's position in society?

These questions have been the starting point of the research. This paper for the first time finds answers to these questions and examines the female lawyers in Estonia the period from 1918 to 1940. Who they were, how they became lawyers, where they worked, what was their work specification?

The research is divided into three chapters. The first section examines the historical and legal factors that affected women's presence in legal careers. It has been pointed out aspects that played a role in the Bar admission and participation in the court process in different European countries.

The second chapter describes the history of development of the Bar Association in Estonia, and introduces its first female members.

Last chapter is dedicated to the very first female lawyers – Hilda Reimann, Marta Kurfeldt, Helmi Kaber and Olinde Ilus.

The first part of the study relies primarily U. Schultz, G. Shaw exhaustive work: "Women in the World's Legal Professions", J. Albisetti comparative article on the women's lawyers: "Ante Portas Portia: Women and the Legal Profession in Europe, ca. 1870-1925."

The part which disserts Estonia is based largely on the Lauri Vahtre book "History of the Estonian Bar Association 1919-1994", and materials from Estonian State Archives. It is also used sources from private collection of Tiiu Ilus.

The research has six extras. There can be found world's first and Estonian first female lawyers in chronological order and some photos. Also is represented the date when they acquired law degree and joined to the Bar.

What are the results of the study?

Speaking of the first female lawyers in Europe should be noted that the path to the Bar was a controversial and difficult. Although the 19th century Europe was marked by economic recovery, population growth, changes in legislation, allowing the women to join the university, the Bar was initially closed to women.

There was no law, which explicitly allowed women to the Bar. Several first women lawyers

appealed about deficiency of the law but it didn't produce any significant results. The issue of women joining the Bar Association at that time was not urgent. Many women worked in law offices or indeed gave lectures in law, opportunity to practice remained poor.

In Estonia women accession to the Bar, was rather peaceful. For example, the first Italian woman who acquired degree in law was Lidia Poët in the year of 1881. In Estonia the first woman who graduated law faculty in the University of Tartu was Ilse Zimmerman, 41 years later, on 1922. By that time, the Republic of Estonia had its own Constitution which was adopted on 1920. The Constitution ensured for women same rights as men.

The first female member of the Estonian Bar Association was Margot Viirmann Kanemägi. She was inducted in 1924 and she worked as an assistant of an attorney-at-law.

Hilda Reimann and Marta Kurfeldt were the first women who came to advocate status in 1930. From then on, women joined to the Bar at a moderate pace, but constantly. By the year of 1937 there were 19 female lawyers in Bar who accounted for five percent of the total number of lawyers.

The first women lawyers acted primarily in the field of civil law. All four female lawyers of discussed in research stood for the rights of women and children and actively took part from developing draft of Family Law.

Allikad ja kirjandus

1. Albisetti, J. C. 2000. Portia ante Portas: Women and the Legal Profession in Europe, ca. 1870-1925. *Journal of Social History* 2000/33 No 4.
2. Anepaio, T. Eesti Vabariigi kohtunikekorpus (1918-1940). Väitekirj õigusteaduse magistri teaduskraadi taotlemiseks. Juhendajad J. Ant, P. Järvelaid. Tartu, 1993. Tartu ülikool, õigusteaduskond.
3. Anepaio, T. (koost). Riigikohus: otsuste valikkogumik 1920-1940. Tartu: Elmatar, 1999.
4. Aron, E. Naiste õiguslikust seisukorrast ja väljavaateist selle parandamiseks. *Üliõpilasleht*, 1927, nr 5.
5. Barkala, E. (koost). Eesti Akadeemiliste Naiste Ühing 1926-1940. Tartu: Eesti Akadeemiliste Naiste Ühing, 2001.
6. Blumfeldt, E. Riigikohtunik Paul Poom 60-aastane. *Teataja*, 1953, nr. 3.
7. Eesti esimene nais-vandeadvokaat abiellub kohtunikuga. *Postimees* nr. 257, 1932.
8. Eesti Vabariigi Vannutatud Advokaatide Nõukogu aasta aruanded 1927-1939. Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükikoda.
9. Edmondson, L. H. *Feminism in Russia 1900-1917*. California: Stanford University Press, 1984.
10. Grau, K. Advokatuuri õigusajaloolise arengu põhijooni Eestis. *Õigus*, 1939, nr 8.
11. Grau, K. Advokatuuri õigusajaloolise arengu põhijooni Eestis (järg). *Õigus*, 1939, nr 9.
12. Hallik, T. Eesti naine poliitikas enne iseseisvusaega: hääleõigus ja poliitika. Eesti naine sillakohtust võrdõiguslikkuseni. *Korp! Filiae Patriae* artiklite kogumik. Tartu, 2001.
13. Karjahärm, T., Sirk, V. *Vaim ja võim: Eesti haritlaskond 1917-1940*. Tallinn: Argo, 2001.
14. Kirss, T. Esiemaga silmitsi. Ettekanne ENÜS konverentsil.
Arvutivõrgus: http://kultuur.elu.ee/ke478_esiema.htm (04.04.2013).
15. Lindström, L. jt (koost). *Album Academicum Universitatis Tartuensis 1918-1944*. Tartu, 1994.
16. Martin, A. Naiste kutseharidus ja kutseline tegevus. *ERK*, 1933, nr 5.
17. Mäelo, H. *Eesti naine läbi aegade*. Varrak, 1999.
18. Reidla, K. Naisüliõpilased Tartu ülikooli õigusteaduskonnas 1918-1940. Uurimistöö. Juhendaja M. Ristikivi. Tartu, 2013. Tartu ülikool, õigusteaduskond.
19. Schultz, U., Shaw, G. (Eds). *Women in the World's Legal Professions*. Oxford-Portland, Oregon: Hart Publishing, 2002.
20. S.O. Naine advokaadi talaaris: Hilda Reimann-Poom'i - esimest eesti vannutatud naisadvokaati usutlemas. *Uus Eesti*, 27.02.1936, nr. 56.

21. Tamul, S. Naisüliõpilased Tartu ülikoolis 1905-1918 – S. Tamul (koost). Vita academica, vita feminea. Artiklite kogumik. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 1999.
22. Tartu Ülikooli õigusteaduskonna lõpetanute ja õigusteadust õpetanute nimekiri 1919-1989. Tartu Ülikool, 1989.
23. Vahtre, L. Eesti advokatuuri ajalugu 1919-1994. Tallinn: Ilo, 2005.
24. Wollstonecraft, M. A Vindication of The Rights of Women: with Strictures on Political and Moral Subjects. Boston: Peter Edes, 1792. Arvutivõrgus: <http://www.bartleby.com/144/>.
25. Weisberg, D. K. Barred from the Bar: Women and the legal Education in the United States 1870-1890. Journal of Legal Education, 1977, Vol. 28.
26. Õhtu naisadvokaat H. Kaberi juures. Uus Eesti, 4. november 1937, nr. 300.

Õigusaktid

27. Advokatuuri seadus – RT 12.04.1938, nr. 36.
28. Eesti Vabariigi Põhiseadus – RT 09.08.1920, nr. 113/114.
29. Tartu Ülikooli seadus – RT 21.07.1925, nr. 122/123.
30. Vannutatud Advokaatide Nõukogu asutamise kohta käiva seaduse muutmise seadus – RT 26.04.1919, nr. 27.

Arhiivmaterjalid

Eesti Ajalooarhiiv (EAA):

31. Reimann, Hilda – EAA, f 2100, n 1, s 13053.
32. Kurfeldt, Marta – EAA, f 2100, n 1, s 6332.
33. Suits (Kaber), Helmi – EAA, f 2100, n1, s 273.
34. Olinde Ilus, õigusteadlane (a. k.) – EAA, f 2111, n 1, s 7258.
35. Ühingu liikmete V. Poska-Grünthali, O. Ilusa ja V. Andresoni poolt koostatud „Perekonnaseaduse eelnõu“ ja seletuskiri sinna juurde – EAA, f 3713, n 1, s 66.
36. EANÜ protokolliraamat 1933-1935 – EAA, f 3713, n 1, s 2.
37. EANÜ protokolliraamat 1936-1939 – EAA, f 3713, n 1, s 3.

Eesti Rahvusarhiivi Riigiarhiiv (ERA):

38. Tallinna-Haapsalu Rahukogu üldosakonna Akt van. adv. abi Marta Kurfeldtile võõraste kohtuasjade ajamiseks loa andmise kohta – ERA, f 1357, n 4, s 662.

39. Tallinna-Haapsalu Rahukogu üldosakonna Akt Rahukogu II astme kantselei ametniku Marta Kurfeldt'i teenistuse üle – ERA, f 1357, n 4, s 2236.
40. Tallinna-Haapsalu Rahukogu üldosakonna Akt van. adv. abi Helmi Kaberile võõraste kohtuasjade ajamiseks loa andmise üle – ERA, f 1357, n 4, s 949.
41. Van. adv. abi Marta Kurfeldt'i teenistusakt – ERA, f 1947, n 5, s 505.
42. Tartu-Võru Rahukogu Akt van. adv. abi Helmi Kaberi teenistuse kohta – ERA, f 1947, n 5, s 434.
43. Reimann, Hilda, van. adv. abi teenistusakt – ERA, f 1947, n 5, s 717.
44. Vannutatud advokaat Marta Kurfeldt'i teenistusakt – ERA, f 32, n 4, s 429.
45. Viljandi-Pärnu Rahukogu Esimehe kirjakogu van. adv. abi Marta Kurfeldt'I kohta – ERA, f 2121, n 1, s 367.
46. Kirjavahetus Helmi Kaberiga ja tema kohta – ERA, f 1608, n 2, s 1764, lk. 34-76.
47. T. Ilusa erakogu, paikneb tema kodus Tartus.

Lisa 1. Naisadvokaadid välisriikides 19. – 20. sajandil

Riik	Esimene naine ülikooli õigusteaduskonnas	Esimene naistudeng, kes lõpetas õigusteaduskonna	Esimene naisadvokaat
USA	19. sajandi teine pool; 1950 Harvardi ülikool	19. sajandi teine pool	1869 Iowa
Kanada	1899 Loode territooriumid	1892	1895 Ontario
Prantsusmaa	1887	1897	1900
Holland			1903
Austraalia			1905 Victoria
Uus-Meremaa	1893	1897	
Portugal			1918
Itaalia	1876	1777	1919
Taani			1919
Suurbritannia	1873	1917	Juristid: 1920 Šotimaa 1922 Inglismaa 1922 Wales Advokaadid: 1920
Iirimaa			1920
Belgia			1921
Saksamaa	1900 - 1909	1912	1922
Venemaa		1873	
Poola	1915		1925
Norra		1890	
Rootsi		1898 (doktorikraad)	
Soome		1906	
Eesti		1922/23 (I järgu diplom)	1930
Korea	1946	1951	1952
Venetsueela		1936	

Lisa 2. Nais-vandeadvokaadiabid Eestis 1924 – 1930

Vandeadvokaadi abi	Vastuvõtmise aasta	Rahukogu ringkond	Patroon
Margot Viirmann-Kanemägi	27.8.24	Tartu-Võru	Hugo Naaris
Marta Kurfeldt	29.5.25	Tallinn-Haapsalu	Gerhard Soosaar
Olinde Ilus	14.7.25	Tartu-Võru	Ferdinand Karlson
Hilda Reimann	3.9.25	Tartu-Võru	Karl Grau
Julia Jonson-Kickelbach	29.12.25	Tallinn-Haapsalu	Viktor Johanson
Helene Johanson	27.2.26	Tartu-Võru	Hugo Reimann
Helmi Suits (Kaber)	27.3.26	Tartu-Võru	Ferdinand Karlson
Josephine Einer	7.6.26	Tartu-Võru	Johan Jans
Anna Tammist	15.12.26	Tallinn-Haapsalu	Artur Beek
Anna Semper	15.12.26	Tallinn-Haapsalu	Eduard Nottbeck
Marianna Matson	28.2.27	Tallinn-Haapsalu	Rein Eliaser
Salme Valentin	5.5.27	Tallinn-Haapsalu	Balduin Limberg
Veera Poska-Grünthal	5.5.27	Tallinn-Haapsalu	Peeter Ruubel
Hilda Maikalu	5.5.27	Tartu-Võru	Karl Grau
Nora Horn	15.12.27	Tartu-Võru	Jaan Kriisa
Sinaida Krutikova	22.12.27	Tallinn-Haapsalu	Ivan Gorschkov

Elena Dobruškei	15.6.28	Tartu-Võru	Julius Genss
Gertrud Greinert	16.8.28	Rakvere-Paide	Valter Krafft
Marie Neumann	14.8.30	Rakvere-Paide	Friedrich Weiss
Olga Olesk	13.10.30	Tartu-Võru	Friedrich Karlson

Lisa 3. Naisadvokaadid Eestis 1930 - 1940

Nimi	Lõpetas Tartu Ülikooli	Advokaadi staatusesse vastuvõetud	Tööpiirkond
Hilda Reimann	1924	1930	1930-1933 Tartu 1933 Viljandi 1934-1940 Tallinn
Marta Kurfeldt	1924	1930	kuni 1940 Tallinn
Helmi Kaber	1926	1931	kuni 1940 Tapa
Helene Johanson	1925	1931	kuni 1940 Viljandi
Margot Viirmann-Kanemägi	1925	1932	kuni 1940 Tartu
Hilda Maikalu	1926	1932	kuni 1940 Väike-Maarja
Anna Semper	1924	1935	kuni 1940 Tallinn
Salme Valentin		1935	kuni 1940 Tallinn
Nora Jassov	1927	1935	kuni 1940 Tartu
Olinde Ilus	1924	1935	kuni 1940 Tartu
Veera Poska-Grünthal	1925	1935	kuni 1940 Tartu
Marie Neumann		1936	kuni 1940 Narva
Rahil Gordin	1929	1936	kuni 1941 Tallinn
Sinaida Krutikova	1926	1936	kuni 1941 Tallinn
Marianna Matson	1924	1936	kuni 1941 Tallinn
Helene Poska-Niinemann	1931	1936	1936 Tallinn
Olli Olesk	1928	1936	1936-1939 Tartu 1939-1940 Tallinn
Hildegard-Vilma Anderson	1929	1937	1937-1944 Tartu
Josephine Einer	1926	1937	1937 Tartu 1938 Tallinn 1939 kaob nimekirjast
Juta Rentik	1929	1938	1938 Tartu 1939-1940 Keila
Salme Piiraja	1930	1938	kuni 1940 Tallinn

Lisa 4. EANÜ koosviibimine

Hilda Reimann taga keskel, tema paremal käel Olinde Ilus.

Foto: T. Ilusa erakogu.

Lisa 5. Tapa linna volikogu 1935. aastal

Helmi Kaber esimese naisena linnavolikogus.

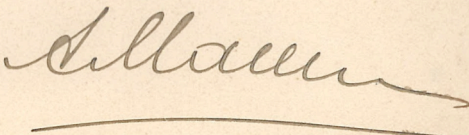
Foto: Tapa muuseum.

Lisa 6. Tunnistus

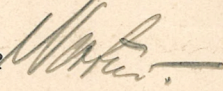
Eesti Vabariigi
**VANNUTATUD ADVOKAATIDE
NÕUKOGU**
" 29. augustil 1935 a.
Nr. 33
Tallinnas

TUNNISTUS

See tunnistus on välja antud Eesti Vabariigi Vannutatud Advokaatide Nõukogu poolt selles, et õigusteadlane Olinde Jaani tr.
J l u s,
kes on lõpetanud 1924. aastal Tartu ülikooli õigusteaduskonna, on vastu võetud vannutatud advokaadiks E. V. Vannutatud Advokaatide Nõukogu otsusega 29. augustist 1935 a.
Tempelmaks 50 sendi suuruses tasutud.

 NÕUKOGU ESIMEES

Kohtukoda tunnistab kohtute seaduse §§ 381 ja 382 põhjal, et Olinde Jaani tr. J l u s kes on lõpetanud Tartu ülikooli õigusteaduskonna, on vastu võetud vannutatud advokaatide hulka, sellele kutsele määratud korras vannutatud ja kantud vannutatud advokaatide nimekirja.
Tallinnas, 29. augustil 1935 a. Nr. 1918

 KOHTUKOJA ESIMEES
SEKRETÄR

Olinde Ilusa tunnistus advokaadiks vannutamise kohta.

T. Ilusa erakogu.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Triin Tammkõrv (sünnikuupäev: 17.04.1986.)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Eesti naisadvokaadid esimese iseseisvusperioodi ajal,

mille juhendaja on dotsent Merike Ristikivi,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 13.05.13.